

84/2=632.1/6

А285

Аржан
Адаров

УЛУСКА АЙТКАН СӨЗИМ

370388

Аржан
Адаров

УЛУСКА
АЙТКАН
СӨЗИМ

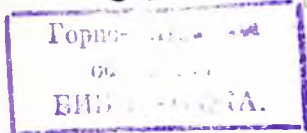
Алтайдын бичиктер
чыгарар издательствозынын
Туулу Алтайдагы бөлүги · 1981

84/2 = 632, 1/6-5

С (Алт)
А — 285

370388 ✓

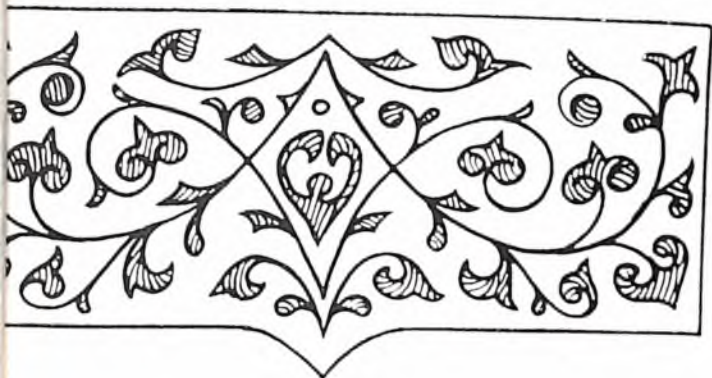

Аржан Адаров — көп тоолу бичиктердин авторы. Ол прозалап та, үлгерлеп те бичигени ажыра алтай кычыраачыга элбеде жарлу.

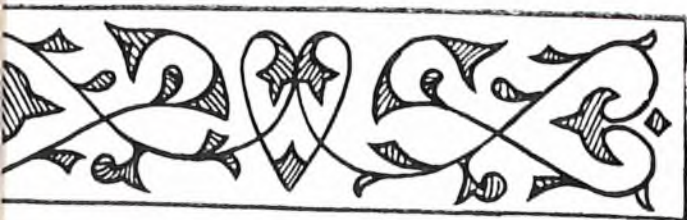
Бу колыгардагы «Улуска айткан сөзим» деген жуунтыга поэттин калганчы ойдөги бичиген үлгерлери кирип жат. Мында жүрүм, ой керегинде терең философский шүүлтөлөр, төрөл жери — Алтайы керегинде ару айлаткыш санаалар салынган.

А $\frac{70403 - 022}{М 138(03) 81}$ 18 — 81

©Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного издательства, 1981 г.

ÖЙИМ
АЛБАТЫМ
ТӨРӨЛИМ

JARЫТКЫШ СӨС

Јалакай сөсти жарыткыш эделе,
Јаан телекейди кайкап көрөйин.
Көзимле күннин чогын ичеле,
Көрбөс жүрүм жажыдын билейин.

Эрјине сөстин учурын табала,
Элиме јартап айдып берейин,
Калык жүрегинде канча күүнди
Кайкап, сүүнип сезип јүрейин.

Јалбыш сөзим жарыткыш болуп,
Јаан поэзия јолын жарыткай.
Улу поэттер сөзине јөмөжип,
Улустын жүрегин ол јылыткай.

Ойгор санааны күн эдерим,
Ол јолысты бүгүн жарыткай,
Бийик күүнди бий эдерим,
Бисти ичкери ол апаргай.

Менен бийиктер бар да болзо,
Јарыткыш сөзим өрө тударым.
Поэзия чыккан бийик боочыда
Јалбышту оттый күй турарым.

Сок жаңыс Төрөл

Менде сок жаңыс Төрөл бар.
Менде сок жаңыс сүүш бар.
Өзөтөн дө болзом — јеримде,
Өлөтөн дө болзом — јеримде.

Онын ырызыла, ыйыла,
Онын бийигиле, магыла
Биригип калгам јажына,
Бичилип калгам тажына.

Менде экинчи төрөл јок,
Менде экинчи сүүш јок.
Каргадып јүрзем — јеримде.
Мактадып јүрзем — јеримде.

Түбекти оныла көрөйин,
Сүүнчизиле онын сүүнейин,
Онын эркезин сезейин,
Өчпөс жылдызыма бүдейин!

Сениң күзүреген теңизингле,
Мызылдашкан мөңкүлерингле,
Көс јетпес улу чөлингле,
Шылырашкан көк өлөнгингле
Базайын, сүүйин, өзөйин.

Сениг улу салымынга,
Онбос мөңкүлик магынга,
Өштү тыгынбас куйагынга,
Өңзире агару күүниге
Чындык болойын, чертенейин.

Менде сок жаңыс Төрөл бар,
Менде сок жаңыс сүүш бар.
Олор мениг жүрегимде,
Ургүлжинин үч үйеге
Чолмон болуп чагылган.

Мениг эки канаттарым —
Сүүжим ле агару Төрөлим.
Олордын ийдезиле учадым,
Олордын алкыжыла жүредим.
Айланайын, сок жаңыс Төрөлим!

1980

Россия

Россия деген сөстөн
Сүүнчи дегени угулат.
Революция ла космос.
База оноң башталат.

Төрөл бистинг тилисте
Бу төрөөнзип жаңылат.
Жүрүм, телекей жолдоры
База мынанг ачылат.

Орус тилди, кожонды
Революция экелген,
Жаңы Россия көзиле
Ленин көрүп килеген.

Ол көрүш, кару килемји
Бисти жарыткан, жылыткан.
Өрө өскүрип, жаңыртып,
Ичкери бисти апарган.

Гений дегени ол кем? —
Ленин эн бийик темдеги.
Россия жаражын билетем:
Ол Пушкиннинг өлбөс үлгери.

Бис те эмди бийикти
Ленин кемжүзиле
кемжийдис.

Жакшы-жаманның теренгин,
Өйди оныла биледис.

Россия — најылык кабайы,
Онын бузулбас шибеези.
Кижинин ады, жайымы,
Мӧнкүликке барар нерези.

Бис ас. Россия корулаар,
Ӧчӧбӧс, кӧмӧ ол баспас.
Онон башка жылдыстар,
Ырыс качан да жарыбас!

Бис Россиянын балдары.
Ӧй эне эмес — энебис.
Ак-жарыкка, жүрүмге
Онын көзиле көрӧдис.

Кӧзис чичке, же жүрегис
Жарык, ойгор, жалакай.
Лениннин айлаткыш күүниле
Ол жажына жарыгай.

Орус эмезис, же Россия
Алтай тилле куучындайт.
Орус тилле албатым
Телекейди айладат.

Орус эмезис, же Россия
Поэзиязы биске төрӧлдий.
Орус жагардын күүзиле
Күүнис биригип калгандый.

Орус эмезис, же Россияда
Бис онын кичинек бӧлүги.
Биске түңгей ле агару
Онын мӧнкүлик кереги!

Орус та эмес болзобыс,
Россия учун карууда!
Жүрегис, жүрүмис оныла
Биригип калды жажына.

1981, апрель

Күүним

Жүректен жалбыш күйдүрүп,
Жарыдайын төрөл тууларды.
Жалакай күүндөр өскүрүп,
Көрөйүн чындык жаркынды.

Жүрүм салкынына типилдеп,
Ол жалбыш жарызын Алтайда.
Онын жылузын бедреп,
Калыгым жуулзын кырларда.

Кажы ла кижини көзүнөн
Карузыганы эмди көрүңгей.
Анда кандый санаалар —
Жүрегиме сезилгей.

Кажы ла кижини колынаң
Карузып мен туткайым.
Колдор жылузы өткүрө
Жүрөктөр үнин уккайым.

Кажы ла кижинин эрмеги
Кайкаганду тыңдалар!
Ол эрмекте шымырттаң
Элим күүни танылар...

Күүнүн онын бил алзам,
Күүнзеп нени айдарым?
Коркышту түбек сакыза,
Корый канай аларым?

Жүректен жалбыш күйдүрүп,
Жүрүмди жарыт көригер.
Онын жаражын, жаманын
Озолодо, улус, билигер.

1980, сентябрь

Тайгада санаа

Тенери карануй, көк-чанкыр.
Изү эрдингле ого тийерин,
Ай десе мөнгүн аяактый,
Кайкап оны көрөрин.

Жылдыстарлу чанкырдан
Чедиргенти дип ичерин.
Жүрекке, көскө жылдыстан
Жарык күйгенин билерин!

Алтайдын кеен чечектери
Көк тенериге көр турар,
Олордон жарашты алынып,
Тагла мызылдап чагылар!

Карануй жажыл тайгалар
Алдында мызылду кайкадар.
Капчал өзөккө көлөткө
Чөйиле түжүп, карарар.

Кандый жараш! Кан Алтай.
Мөнгүлик дегени бу, байла?
Көзиме караган кару ай
Сананат, жерди тындайла...

Ол туку көгөргөн жылдыска
Једерис пе, улус? Алаңзу...
Чечектер, чанкыр тенери
Кандый да жылдыстан баалу!

Je кижилик күүни бир эмес,
Там ла тынғыт өштөжү.
Эки телекей бөлинип,
Кезедү, өлүмдү ченежү...

Арай ла эрте атомнын
Жажыды кижиге ачылган,
Ойгор, ученый улустар,
Билбезим, нени сананган?

Коркышту бу ийдени
Тузаланар ба кижилик?
Айса ончозы жалбырап,
Планета артар жемирик?

Бу ла көк тегери
Бузулып, айса, оодылар?
Улустар, чечектер күйеле,
Кубал болуп уч калар?

Өлүм жүктенген ракета
Белен турат учарга.
Je кижиликке не керек
Жайым, ырысту жадарга?

Алтайдын бийик сынында
Жангыскан мен отырдым.
Балдарымды не сакыйт, —
Жүрегим сыстап, санандым.

Ол сысты жазарга
Тегери чанкырын ичедим.
Жылдыстар көксиме тололо,
Шыгырашканын сезедим.

Айланайын, кан Алтай!
Улус, жерим жарангай.

Өлүмгө жайаган ракета
Өрө учпай, өл калгай!..

Агаштар жажыл бүрине,
Чечектер, өлөңдөр үстине
Мызылдап түжет чалындар.
Үргүлжи амыр... Тан адар!

1981

Мен булут
чылап

Алтайымнын үстиле
Учуп мен баратсам,
Мөңкүлери мызылдап,
Мөш агажы элбиреп,
Чечектери мөлтүрөп,
Чедиргентип чагылып,
Төрөлим мени кайкадат!

Кажы ла бийик бойына,
Кажы ла ажу бойына,
Кажы ла суу жаратка,
Мөштөр серүүн жанына,
Мөт чечеги жайканып,
Жажыл өлөң жайылып,
Мени эрке кычырат!

Айса бир сананзан,
Аттарынын ээрлерин
Алып улус салгандый,
Айан боочы бажына,
Байдастанып алала,
Мык отырып алгандый.

Кезер-баатыр улустын
Кејегелери болгожын
Жер-јенгисле биригип,
Тазылданып баргандый.

Айса улу тармачы
Алтайымнын калыгын

370388

Мөштөр эдип кубултып,
Мөңкүлерди эдектей
Тургус салган болор бо?

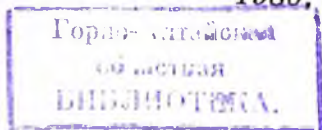
Эгмектердин алдына
Кол колынан тудужып,
Ийиндери тийижип,
Кезерлерис туру ба?

Мөштөн эткен топшуурда
Алтай жоным үни,
Араай жобош эрмеги,
Айлаткышту санаазы,
Алтын ошкош жүреги,
Ару чындык күүни
Артып калган болор бо?

Эмил сайлу агашты
Эмди бүртей кезерде,
Ыйым келет кайдайын,
Кыйгым келет кайдайын,
Жүрегим менин кандалат,
Жүрүмим дезе кыскарат!

Мен, ак булут чылап,
Үни жок туман чылап,
Күүлеген салкын чылап,
Чанкыр Алтай үстиле
Шунуп учуп барадым,
Мөш агаштын бүрлерин
Жылу колымда тудадым.

1980, ноябрь

Комус

(Баллада)

1

Телекейдин кайкал күүзиле
Транзистор бүгүн жыгырайт.
Алтай комустын тилинде
Айткан күүнибис угулбайт!
Билерим, кен музыка өйи—
Жоткон чылап, жыгырагай,
Же комузыбыс одычактый,
Типилдеп жүрегис жарыткай!
Онын тагдагы чактар өткүрө
Жүрүмисти бистин жылыткан.
Ненин учун оны өчүрө
Бүгүн жүрүм базатан?

2

Айдын түн. Тайга. Агаш айыл.
Жыгырайт үни комустын,
Жылдыска жымжак эрдиле
Тийет аргымак ол адын.
Жылу тыныжыла жылдысты
Эрјинен энгирде жылыткай.
Жылдыстар чогы көзинен
Тайкылып, жерди жарыткай.
Ундылып бараткан күүлер
Ыраак өйлөргө апарды,
Жүректер кылына табарып,
Жүрүмнин жаражын жартады.

3

Комустын јенил үнинен
Чейне чечектер јайылат.
Билдирбестен кара көзистен
Изү јаштар тамчылайт.
Темир комусты алала,
Телекей салымын санандым,
Башка тилдү јондордын
Сүүген комузын кайкайдым.
Алаканыма бадар көөркийди
Алтай устары этти бе?
Айса кайкалду таладан
Айылчы кижии экелди бе?

4

Јүрек ошкош үч толықту
Јүрүмиске кару комузыс!
Өлүмди, шыраны өткүре
Өлбөй келдин, комузыс!
Кажы таланын устары
Кадырды сени, комузыс?
Карманыска салып алала,
Канча јолдорло бардыбыс?
Малчы, көчкүн улузын
Алып жүрген јажына!
Энирде оттын јанында
Јыңырайтан јыргалда.

5

Тымык кырларда, јыштарда,
Ыраак ээн чөлдөрдө
Эрикчелден јазатан,
Ичкери јолыс јарыткан!
Сен элбек төрөлдү,

Эткир тилдү комузым,
Тенистерди де кечире
Жыңыраган үнинг угадым.
Жүректій үч толықту,
Жүрүмисте кару алкышту
Кичинек лира макталгай,
Жайнагай ла кычыргай.

6

Комус! Комус! Сенин үнинг
Кыргыстын чөлинде угулат.
Түндүк карлу талада
Ак кийиктерле жарыжат.
Саха карындаш айлында,
Венгр јоннын јуртында
Эрикчелде, јыргалда
Комус ойнойт, жыңырайт.
Жүрегис одыдый јалбырап,
Жүрүмде комус күйедин,
Соокто бисти јылыдып,
Эрикчел тымыкты јенедин.

7

Унингнен таштар кайылат,
Чөлдөрдө чечектер јайылат.
Сенин үниге јөмөжип,
Улу мөштөр шуулажат.
Төрөл јерим төрөлзийт,
Жүрегим кенете чым эдет,
Ол тала не эзелет?
Кино санаамда эбелет.
Ак улустын огынан
Индеецтер кырылган,
Алтай айылдый айылдары
Ак јалбышка курчаткан.

8

Комус јайнулу ыйлаган,
Күүлеген, онтогон, кыйгырган.
Азия јебрен төрөлинен,
Айса, болуш сураган?
Көк тенгисти кечире
Көөркий та не јайнаган.
Төрөл үндер угулган...
Јүрегим мениг сыстаган!
Андый ыраак талага
Сени кем апарды?
Кандый куштын канады
Көк тенгериле учурды?

9

Ол ыраак төрөл улуска,
Кыскаланга јуугыма
Эзендү колым чөйөдим,
Санаамла ологго једедим.
Бир комусла ойногонус,
Бир тушта кожо болгонус,
Азиянын ыйык тууларында,
Алтайдын кеен сындарында!
Кижиликтин тазылы — јангыс!
Бир агаштан өзүп чыкканус.
Јүрегимле мыны сезедим,
Ойди өткүре көрөдим.

10

Кичинек лираны алала,
Кийиктерлү учурта бергенеер.
Азия үнин јылыйтпай,
Америкага јеткенеер!
Оны от чылап өчүрбей,

Ол жаратка алдыгар.
Жеригер күүзине жайнадып,
Жаңы төрөлди таптыгар.
Уч толықту комусты
Оозыска жаба тудадыс,
Жүрек жалбыжыла кызыдып,
Алтын күүнисти айдадыс.

11

Айдында атта жайканып,
Алтайымла барып жададым.
Коштой жорткон көөркийге
Комус сөзим айдадым.
Сүүштинг күүзин сүрлеткен
Сүүнчилү үргүлжи комузым!
Тындап, көпти сананадым,
Ундылган жолдорды танийдым.
Мен Азия жеринде туулгам ба?
Айса Америкада чыккам ба?
Кичинек комустан сурайдым,
Унин жүрексиреп тындайдым!

12

Айтканын чоокырлай танийдым,
Комузымды мен алкайдым.
Ундылган жолдорды кайкайдым,
Базырыктын үнин тындайдым.
От жанында сананзам,
Комустын үнин тындазам,
Өткөн жолдору көрүнөт,
Чийүлөр жүрегиме сезилет.
Кумакту чөлдөрлө барадат,
Шуурганду түндүкле учуртат.
Кырлар, талайлар ажыра
Комузым күүлейт, сананат.

13

Азия төрөл энебистин
Кабай жанарын жанарлаган.
Түш жеримнин түбинен
Ол меге та нени жартаган?
Гобининг кумагына бастырып,
Карыкчалды оныла бис женгенис.
Тымык тошту тенистерди
Оныла кожо кечкенис.
Мөштөр, туулар күүзин,
Комыргай кожонгын бергенис.
Жайалталу жараш күүнисти
Этकिр тилинен сескенис.

14

Ак чаңкыр Алтай. Агаш айыл.
Алтай келин комус ойногон.
Ару санааны ойгозып,
Кемди жайнулу жоктогон?
Түндүктен ай караган,
От жалбыжы элбендеп жарыткан.
Мен тымып калган отыргам,
Жалбышты көрүп санангам.
Ат тышкары жылу үшкүрген.
Арказына ай араай отырган.
Бу та кажы ой, кажы чак?
Жүрегим та неге ыйлаган?

15

Сениң араай үнинг кезикте
Жуучыл күүлөп те чыгатын,
Арыган улусты көдүрип,
Алтайын корыырга болушкан.

Өчпөс одычагым, жалбыра,
Жүс тилдерле жангыра!
Ичкери баратан жолысты,
Күүүнисти жарыт жажына...
Өлөң бажына табарбай
Аргымак аттар учуртат.
Олордын булут жалында
Комустың күүзи чайпалат.

1977 — 1981

Ырыс бар

Төрөл туум Туукайа
Чечектери жайкангай,
Кајуларды кериде
Бассам, санаам жарыгай.

Көөрөм майдын чечеги
Көс алдында жайылат.
Jүрүм барда, сүүн дежип,
Jүс үндерле айдыжат.

Чалындары мөлтүреп,
Күн чогына чагылат.
Сүрнүкпей сүү дежип,
Суркуражып каткырат.

Тегин де жүрүм кыска деп,
Көктаман көкип турганын!
Таштан өскөн танталай
Тандак ошкош жаражын...

Күнчечек менин алдыма
Күндий бажын энилтет.
Кандый да күч жүрүмде
Карыкпа сен, көөркий, дейт.

Чечектел, кайран Туукайа,
Көгөрөт төрөл теңерим.
Ак булут учат кайдаар да,
Кийнинен узак көрөдим.

Алтай туулар баштары
Айландыра өңдөйт,
Кайран жерим, төрөлим,
Көстө жаш. Не өйкөйт?

Жүр. Тартыш. Жаңгарла.
Чечектер тындап жайканар!
Жүректерде, тууларда,
Айса, жаңылга арт калар?

Алтай барда, ырыс бар.
Чечек барда, кожон бар.
Туукайа — улу бийигим,
Сүүрим, жүрерим, жеңерим!

1981

Кызыл жалду аттар

Кызыл жалду аттардын
Мантаган јери бу.
Гвардеец уулдардын
Кырылган јери бу!
Кайыр алтай түбинде
Кан төгүлген ай.
Кайкамчылу күндерге
Јол ачылган өй.
Уулдардын јолы кыска —
Туркестанга јетпеген,
Је амадунын јолы
Мөнгүликке жүрерген.
Кызыл жалду аттар
Кыр ажыра барып јат,
Гвардеец уулдар
Јүрегисте жүрүп јат.
Түнгүрдин кайыр кырларын
Сухов көрөт, ајыктайт.
Таш эринде кыймык јок,
Та нени де сананат.
Кайуга барган уулдарын
Командири сакыйт па?
Туркестаннын чөлдөри
Түжине онын кирет пе?
Јуучыл амыргы ол үнин
Јүрегиле тындайт па?
«Революция јенер!» — деп,
Иженип герой айдат па?
Күрөң таштын үстине

Күн тийеле, тайкылат,
Алтайдын чагкыр чечеги
Айландыра жайканат.
Улус бери келеле,
Унчугышпай сананат.
Геройлордын жүрүми
Керес болуп артып жат.

Түгүр. 1980, август

Каска Кахтумовтын
јада калганына

Ташту јеринг сени
Койдонып алала,
Тармалу чанкырга
Ородып сананат.
Амыра, солдат,
Ўргүлји уйкунгла,
Алтай туулар
Каруулчыктый турат.
Тенгери бүгүн
Тунгак күркүреп,
Тегин солдадына
Салюттап туру.
Элбек јаланнын
Чечектери јайканып,
Эмди сени
Эзеди ару.
Медальдар эмди
Шыңырт јогынан
Кызыл јастыкта
Тымык амырда.
Эльба суунын
Јанында туштажу —
Эмди история,
Сен оног сура.
Америка јеринин
Солдады колынан
Алтай уул база
Бек туткан ок эт.
Ак-јарыкта

Амыр болзын деп,
Акту бойлоры
Айдышпаан ол бет?
Карган солдаттар
Өлгүлөп калза,
Каргышту өйлөр
Ундылат эмеш пе?
Городтор эмес,
Кижилик салымы
Өлүмниг, жүрүмниг
Кезе бескеде!
Je Эльба жанында
Солдаттар сөстөри
Эмдиге жетире
Шандардый жыңырайт.
Казыр ондошпосты,
Жылдарды өткүре
Катап ла бистинг
Jүрегиске томылат.
Өлгөнгө не?
Үргүлжиге амыра,
Je амыры жок
Бүгүнгү телекей!
Кату ой келзе,
Каска көөркий,
Уулдарын турар
Түнгей ле жергелей.
Бу жер сениг
Байконурын болгой,
Мөңкүликке мынанг
Учуп ырадынг.
Бу карангуй
Көк тегериде
Жарып куйди
Сениг жылдызын!
Ол амыраган

Үргүлҗи керебинг!
Бу чын ба айса
Менин санаам ба?
Чечектер айагында
Не мөлтүрейт?
Көстинг јажы ба,
Ару чалын ба?
Је агаштар шуулажып,
Баштарын эңилтет.
Ак булуттарга
Јалдары согулып,
Айгырлу малын
Алтайла мантайт.
Себи бажынын
Аян тепсенине
Чыгып барган
Олор тургулайт.
Олор мөлтүрешкен
Кеен көстөриле
Тымык түндерде
Тенериге көрөт.
Ыраак јылдыс
Чогына көрүп,
Эзендешкендий
Баштарын кекигилейт,
Узун кирбиктери
Эзиндү типилдейт.
Кайра келбес
Космический јолынгла,
Тогузон тогус
Тенери элбегиле
Мөңкүликке јүре
Бердинг, солдат.
Өлбөй база јүрген
Болзонг, кайдат!

Комсомол кыстар кожоны

Санаама кирет јаш тужым,
Айдын тўндеги кожон.
Канча ла катап ойгонзон,
Јынғырап турар кожон...

Ай ак, ай теп-тегерик,
Тегерик көзиме караган.
Көк жылдыстар суркурап,
Кирбигиме кадалган.

«Эне, кемдер кожондойт?» —
Уйкузырап оноң сурайтам.
«Комсомолка кыстар» — деп
Айтканын угуп калатам.

Эр улустын ўни јок,
Олор ончозы фронтто.
Кожон јынғырап, јабызап,
Оноң тынғытан ойто.

Ол алтын јалбыштый,
Салкынга јапылдайтан.
Ол јалбыш — кыстар јўреги —
Јайнайтан ла јарыдатан.

Аш согор машина күпўлдеп,
Веялкалар күўлейтен.
Аш тарткан абралар
Көлөсөлөри күлўрейтен.

Слердин колыгар изүзин
Салда тутказы билетен.
Жалбышту слердин төжөөргө
Жангыс ла салкын тийетен.

Уулдар слерди кучактабай,
Жерди кучактап жыгылган,
Танкта күйүп, талайда
Чөнгүп, озор жуулашкан.

Слердин өчпөс сүүжигер,
Слердин олбөс күүнигер
Олорды жегүге апарган,
Мөнгүликти улалткан.

Слердин адаарла, көөркийлер,
Жылдыстар аттары адалзын!
Слер олордый жараш, жаркынду,
Кожонгло жүрүмеер макталзын.

Ол айдын түнде кожоноор
Эмдиге көксиме шынгырайт.
Слердин сүүлбеген сүүжигер
Бисти кайкадат, арутайт.

1979

Јаш туштагы нөкөриме
алтай полковник
Василий Чанчибаевке
учурлайдым

Карлу куйундар айланган јериме,
Карузыган сөстөрин једип келди.
Карыккан јүрегиме канат берип,
Катап ла мени бийикке көдүрди.

Айланайын, најым, айткан сөзинге,
Ажулар ажарга олор ийде бергей.
Көксимде санаамды олор көөрөдип,
Көрнөө оттый јаантайын күйгей.

Јаңы жыл. Јаңжыкканыла эмес,
Алкышту сөстөрим сеге ийедим.
Африканын жыштары, түрген суулары
Алтайдын уулын корулагар дейдим.

Мөштинг сыйны — пальма агаш
Бүгүн сенин үстинге јайканат.
Је сен кандый јүрүң, карындаш?
Јылдар жылыжып, айлар айланат!

Санааңа кирбеген ол ыраак талада
Солдат јүрүмин јенгил эмес болбой?
Амыр-энчүнинг ол ыраак гранинда
Адыш угулат. Јеткер көп болбой?

Өлүм. Өскүс јүрүм. Оны билерис.
Јуу ойинде чыдаган уулчактар.
Онын учун кайда да болзо,
Унчукпазын коркышту мылтыктар!

Алтайдын мөжи пальма сыйныла
Амыр үргүлөп, түштер түженгей.
Турналар Алтайда балдарын чыдадып,
Тунгак жангарлап, жана ла бергей.

Айак ошкош жаан чечектер өскөн
Африка жери меге та не түжелет?
Семтек башту пальма жанында
Сенин, најым, кеберинг көрүнөт.

Атлант тенгис коркышту күзүрөп,
Ангола жарадына келип табарат.
Ачурканып кыйгырган куш чылап,
Жүрегим менин та не кыйгырат?!

Ыраактан ийген сөстөрдү кычырып,
Ынаарлу тууларыма жайнулу көрөдүм.
Ырыс дегени ол не? Сүүш пе, мак па?
Төрөли учун нере бе? — дейдим.

1980, январь

Калык качан да уйуктабас

Кайчы уйуктаза, калык уйуктаар деп,
Кандый ойгорчы сеге айтты, поэт?
Уткалап айткан бу сөсти көрөлик,
Учур оног канайып табылатан эт?

Канча чактар карануй түбинен
Кайчынын үни угулбайган бет?
Макка садынбай, мааныдый элбиреп,
Чын поэттер жүрүмле өдөтөн эт!

А калык? Качан уйуктайтан эди?
Өлүп те калза, ол тирү не, поэт!
Шын корымдарды тындап көрзөг,
Шымырт үни биске угулып келет.

Кайкамчылу кай, кеен чөрчөк сөзисти
Канча чактар түбинен кем экелген?
Кайчы-поэт уйуктап калган болзо,
Канайып оны жоныс бүгүн билетен?

Кайа ташта бичилген күүнибисти
Кайчы бичибесте, кем бичиген?
Орхон суу жанында ойлу сөзибисти
Ойгор чүмдебесте, кем чүмдеген?

Жалбырак үстине жалбырак тылырап,
Жапсып, нөкөр, нени ол айткан?
Телекейде уйку жок, жаңыс ла амыр
Кар карычакты эрке кучактай алган!

Јоныстыг тапкан эрјине кожондоры
Эмдиге јетире јынгырап јат не, поэт!
Ўлгерчилер деп адалбаган да болзо,
Чын ўлгерчилер болгон эмес бет?

Уйку ол не? Бистинг кабайыс ўстине
Энелерис энчейип кожондогон не, поэт!
Айдуулда јүрүп, Пушкин карлу тўндерде
Агару кўўнин Россияга ийген ок эт...

Айдарда, јажына алка, јаңарла, јаңылан.
Уйку деп неме бис билбезис, поэт!
Кем ундылатан, мўнкўликке артатан —
Улу јаргычы — ой ончозын билетен эт.

Калыктын јўреги — ол таш эмес,
Анда јаңылга узак артар, поэт.
Јараш кўўн, јалбышту чын сўс
Уйку деп неме качан да билбейтен эт.

Айдарда, јастыра ойгортты ойгорын,
Јарлап оны не айдар бўгўн, поэт?
Ады јарлу поэт бар ба, јок по,
Албаты уйуктабас, онызы тўгўн бет?

1981, январь

Алтай уулдарга

Алтай уулдар! Омок болыгар
Аракыдан эмес, ару санаадан.
Албаты адын бийик тудугар
Агару жүректинг өчпөс одынан!

Келер өй слердинг колоордо эмей,
Кемдер болорыс — слерденг камаанду!
Очокто одыс жаркынду күйгей,
Онызы база слерденг быйанду...

Чуркурап өскөн јаш үйени
Чуктай јууп слер башкарбай.
Төрөлис дегени ол не эди?
Төзиненг ала слер јартабай.

Элдер ортодо элекке түшпей,
Эрјине таштый жаркынду күйүгер.
Калыктар ортодо калганчы жүрбей,
Калапту элдинг адын көдүргер.

Төп болыгар, је төгүнди билигер.
Төрөлис блаажып кем ле келер!
Алтай күүнис ачык та болзо,
Албын-јилбинге бөктөп ийигер.

Јаан жүрүмнинг теңгизине киреле,
Јаңыстаг барзабыс, чөнгүп каларыс.
Јаан салдын агаштары чылап,
Јаба таңылзаас, әжинип чыгарыс.

Эне јеристи эрјишедий кичееп,
Элистин күүнин бирлик тудугар.
Озодо төзөлгөн ойгор јуртыстын
Одын өчүрбей, көнжидип јуртагар.

Өчөш болбогор, өмөлөжип јүрүгер,
Өзөр салымыс јаңыс ла мында.
Јаңыс аданын уулындый болыгар —
Јаркынду салымыс јаңыс ла анда!

Телекей эбирип, тенип барбагар,
Төрөлдөн артык төрөл табылбас.
Јоноорды јамандап, јожуп баспагар,
Јолдордо слерди кем де мактабас.

Алтай уулдар! Ак-јарыкта
Ару күүнисти бийик тудугар!
Ийиндеригерди бириге тудуп,
Ичкери барар јүрүмди санангар.

1980, сентябрь

Көгөргөн туулар үстиле
Күүлеп салкын сокты ба?
Агаштар неге шуулашты?
Чечектер неден жайканды?

Айса, сенин кайыгнаг
Күнчечектер жайканган?
Жалбыш оттый жапылдап,
Жаркындалып тындаган?

Аргымак аттар тыныжы,
Алыптардын кожоңы
Алтайыска тол келген,
Олорды кем экелген?

Олор сенин үнигнен,
Ойгор кеен күүнигнен
Једип келбей канайтты,
Јүрегимди жайнадып,
Јүс санааны сананып,
Ару сыным сергитти.

Ол кайкалду талада,
Јажыл кеен аркада
Отырганыс ундылбайт,
Топшуур үни јыңкылдайт.

Јорыктаарда өткөмдө,
Јол јанында агаштар
Араай кайлап тургандый.
Ээлү топшуур ол үни

Туудан тууга тондолуп,
Чактар өдүп баргандый.

Кайлап тынган тыныштан
Конгыр, сары чечектер
Энгилп неге бажырган?
Каңыл тыттар бүрлери
Мөңкүлик жүрүм белгелеп,
Өлүм жок деп шуулашкан.

Көк тенгери түбиле
Көбүк ак булуттар
Та кайдаар да ыраган,
Кайкамчылу талага
Катап ла бисти кычырган.

А кайран жай ундылбас,
Кан Алтайыс кайыңды
Тындап турар, сананар.
Жүректен кожон ырабас.
Жүс жылдарды өткүрө
Жаңы үйелер апарар,
Кайкал болуп арт калар.

Агаштарды шуулаштыра,
Чечектерди жайкандыра,
Жүректерди кайкаштыра
Кайлап берген кайыңды
Уйкузы жок түндерде
Сананып мен каларым.

Жабаганнын боочызы —
Жажыл кеен Алтай!
Каңыл тыттар аразы.
Кан Алтайдын сынында
Жаңырап арткан кай!

«Өткөн ойго колмылтыктан
атсаң, келер ой удур уй
мылтыктаг адар»

Р. Гамзатов

Өткөн ойди мылтыктаг эмес,
«Катюшадан» адар эдим,
Өлтүрөөчини кем билбес?
Мен жаргы некейдим!

Албатымды кыйнап өлтүрген,
Актаарым ба мен оморды?
Бурузы жок кан төгүлген
Ундырым ба чактарды?

Каанды, жандармды, жайзаңды
Канайып мен эмди атпайтам?
Жаңы ойдинг агару жаргызын
Жарлап мен канай айтпайтам?

Манчжурдын канду черүлерин,
Кортестинг тонокчыл керептерин,
Каандардын кыйынду
түрмелерин —
Оодо адар эдим ончозын.

Кижиге кыйнаган немени,
Башчыны, тегин өлтүрөөчини,
Калжу фашистти, расистти —
Жок эдер эдим ончозын.

Пушкинди өлтүрген шилемирди,
Ленинди отыргыскан түрмени
Канайып мен эмди байлайтам?
Уй мылтыктаг неге атпайтам?

Өткөн өйдө шырамды,
Өлтүртип төгүлген канымды
Мен бүгүн канайып ундыйтам?
Кыйынды канай атпайтам?

Je өткөн өйгө шыказанг,
Бурузы жокко огың тийбезин!
Кол до мылтыктан атсаң,
Өштүгө тийзин, жоголтсын.

Өткөн өйгө бүгүн атсабыс,
Революция огыла адарыс.
Өткөн өйгө шиндей көрзөбис,
Лениннин көзиле көрөрис.

Өткөн өйгө килеп болбозым,
Кыйыны эмдиге кыйнап жат,
Каандарга кырдырган албатым
Чындыктан жаргы сурап жат!

Өткөн өй кайра келбезин,
Өлүмди, кыйынды жыргадып.
Келер өй жайымды экелзин,
Чындыкты тургуссын жарыдып.

Улунун да уткалап айтканын,
Улус, жарадып болбозым.
Мылтыктан эмес, пушкадан
Өткөн өйгө бүгүн адарым!

1981, апрель

Ас болгоныс шыразы

Кайда ла искусство өзүп жат!
Кайкайдым, сүүнедим,

ыйлайдым...

Казах опера кожондоп жат,
Курмангазыны тындайдым.

Азыйда олардо не болгон?
Жүк ле эки кылду домбра!
А бүгүн калыкты кайкаткан
Ансамбль, опера, жыгыра.

Бийези де жок калыктар
Билинбей бүгүн бийелейт,
Жакшы жүрүм, кару Төрөлим,
Бүгүн айтсаң, нени этпейт?!

Сүүнедим. Же бир кезикте
Жүрегим ачу чым эдет...
История бисти кыйынга
Артырып салганы билдирет.

Опера, балетти бойыстың
Оморкоп бистер көрбөзис,
Искусство улу бийигине
Истежип канай жедерис?

Эки кылду топшуурыс
Эрикчел ыйлап, ундылар?
Өрө өспөй бу бойыс
Өчөмиктип, өчүп, жылыяр!

Кем бурулу? Кем де эмес,
Калыгыс ас. Күчибис жок.
Бийик, жараш күүнибис,
Же өрө учар канат жок.

Калын калык — канат бар,
Уйанды да өрө учурар.
Улу кижиге ас калыкта
Учуп болбой, ундылар.

Же кичинек калык уулына
Жаан жүрек не берилет?
Качан да жетпес жүрүмгө
Карыгып көөркий энилет!

Андый ла болуп барадыры...
Айса мен бүгүн жастырдым?
Же ас калыктын поэди
Болорго күчин ондойдым,

Андый да болзо өчөжип,
Иштеерим, сүүрим, жүрерим!
Ас та болзо, калыгым
Быйанду меге, билерим!

Жүс те кижиге кычырза,
Жүрегиме сүүмжи жайылар.
Бис те барына оморкоп,
Билип улус сананар!

Улу калыктар уулдары!
Удура мөрөйгө чыгыгар.
Жалбышту сөсти, билгирди,
Жайалтаны бескеге салыгар.

Бис те кудайдан темдектү,
Бис те жоныстан быйанду.

Калыгыс ас, канайдар?
Je алтай поэзия кайкадар.

Оморкоп то турзам, најылар,
Јүрегим түггей ле чым этти!
Алтай јоным ак-јарыкта
Ас болуп, кудай, не бүтти?

1981

Кадын мөңкүлери арјанда
Кайнап јат кара кыдат,
Россияны барып јуулаар деп,
Оног кыйгылар угулат.

Амыр да јуртап јатсабыс,
Адып јакшы билерис,
Кажы ла таштыг ар јанынаг
Изү октор ийерис.

Талай да чылап табарза,
Таштарга келип оодылар.
Улу Россия — бир калык,
Кеминг ого чыдажар?

Јебрен де өйдө түрктер
Јерин слерге бербеген.
Лениннинг јайым Төрөлин
Эмди кеминг јенгетен?

Туулар, таштар, агаштар
Јыдалар болуп кылайар!
Кажы ла кумак ок болор!
Кажы ла агаш өрт болор!

Поэзиям сыйны

Сен барда,
Жылдыстар чокту күйет,
Сен барда,
Күлүмжи бойы келет.
Сен барда,
Жүрегим сүре ле сүүнет.
Жерим чечектейт,
Бүрлер үшкүрет.
Сен барда,
Карыкчал да жок,
Сен барда,
Өлүм де жок.
Сен барда,
Ончозы кайкалдый,
Кожонло
Курчап салгандый:
Жынырап турар,
Жарып турар,
Кычырып турар!
Жүрүм десе
Мөңкүлик немедий,
Үргүлжиге
Кемедий.
Сен барда,
Карыкчал әжигим ачпас,
Нажылар өштөп сатпас.
Жеримниң кеен чечеги,
Чечекте жажына!
Сен, кайкал, жаркындал,

Жаңарла,
Жаңгыс ла ыйлаба!
Сениң көстөрүңде
Кўннинг чогы жүрзин,
Айдын тармазы жүрзин!
Соок, кату жеримнинг
Чечеги —
Алтай кыс —
Жүрегис жылыткан жылдыс.
Ыраак, ыраак
Ажу бажынан
Сени көрүп турум!
Мениң поэзиямнын
Чындык сыйны.
Мен бажымнан
Тегенек венукты алып,
Чаңкыр тагылга саладым...
Сен жок болзон,
Поэзия да болбос деп
Сананадым.
Шырамла, ырызымла
Сеге келедим,
Поэзиямнын чындык сыйны —
Алтайымнын кызы...

1980 . ноябрь

Бис. Албаты.
Алтай

Күүлейтен ле көкийтен,
Аракыдан, жүрүмнөң калагы —
Канайып оны сүүбейтен?
Жүрүм — ырыстың жалаңы!

Алтын, күмүш тамчылар
Күүктер үнинен тамылат.
Бүрлөр тармалу шылырап,
Сүүш керегинде айдыжат.

Бастыра алтай койчылар,
Малчыларыс сакып жат.
Каңыл мөштөр төзинде
Чечектен ширдек салынат.

Солонгы чечектер ортодо
Бис бойларыс чечектий.
Күнге, айга, жылдыска
Баштарыс тийип жүргендий.

А бис не? Јаш, јиит, омок!
Каткы, кокыр төгүлген.
Таң атканча уйку јок,
Кожонгон туулар күүлеген.

Улу сындар! Бийик јер.
Улустың күүни база андый.
Јылдыстар кайкал јеринде
Јажына јуртап калгандый.

Жүрүмнүн жүзүн учурын
Кандый кемјүлө кемјийтен?
Амыр иш, ак санаа —
Мынанг бийикти билбейтем.

Же өйлөр өдөт, кейистен
Жүрүм бисти сергидет!
Көгөргөн ажулар арјанга
Јаш жылдарыс жүре берет.

Салым керегинде сананып,
Алтай жүрегин тындайдым.
Алтай јоным не улус? —
Јер-јенистен сурайдым.

Не улус? Алтай калыгым,
Ырысту каткым, калагым?
Оморкожым, ыйлу уйдадым!
Уймалган кирим, канадым...

Алтай улус! Слер јалакай.
Мыны кем билбейтен?
Же ойинен өткүре бүдүмкей,
Бу өйдө канай жүретен?

Күүнүн күндий бийикте,
Жүрүмнүн иште, јүткүүлдө.
Санан, шырапа, арутал,
Кижн — кижн, мал — ол мал.

Ас та болзо, бис мундар,
Өргөбис — мөнгү тайгалар.
Нөкөрнм, коштой отырак,
Чечектер кызыл, карлар ак.

Келер чактар бистердн
Та кайдаар апарар?

А бис не? Кижилик
Jүрер, та күй калар.

Je кейленген, сүүген
Шибеем, ширеем — Алтайым!
Мынан бийик салымды
Телекейден канай табарым?

Јаш тушта сүүнип, билинбей
Јорткон јолдор, ажулар.
Эжигин эңчейип ачатан
Койчылар јуртаган айылдар.

Эмди де слерге кирерим,
Темей шакпырттан айрылып,
Ачынып та, алкап та јүрерим,
Јүрүмис, салымыс сананып.

Кызыл чечектер јайканган
Кырлан бажында отырым,
Тегин кижидий, кудайдый,
Бойымды мында бододым.

Ак сүт урган бу аяк
Ай ошкош ак ла тегерик,
Татуны ла ачуны
Јаантайын үлежип јүрелик.

Күүлеген, көкиген, иженген,
Јаш үйе келер јанарлап.
Бистин сүүген Алтайды
Көр турар терең сананып.

Баш бол! Јары, јаркындап,
Бажырган улу тагылым.
Јүрегимде канча јакшы бар —
Ол слерден, албатым, Алтайым!

Алтын сынду Алтайды таштап,
Ак-жарыкла бис не теннидис?
Өскөн јеристен ырап барала,
Өскүс немедий не јүредис?!

Кайкалду јараш бу јериске
Кандый ла улус јуртап қалар.
Алтайын таштап барган кижини
Ару күүндү деп, кем айдар?

Арчынла јытанган көк тайгалар
Аластап бисти бойына кычырат.
Чанкыр корымда јаткаи таадалар
Чактар түбинен кимирт унчугат!

Чечектий Алтайыс күнге чагылып,
Айлаткыш түбиле үн алыжат,
Алтай јоныс, таштабаар бисти —
Агару үни јүрекке томылат.

Элдер ортодо эжикте јүргенче,
Эрјине јеристе салымыс артсын,
Өскө јерде өргөдө јатканча,
Өскөн јеристе јүрүмис қалзын!

Эли јокты электеп айдатан,
Эмди мыны билбезеер бе, улус?
Қалыгы башкага сен јапсызан,
Қару болбозын, ундыбагар, улус!

Ууртап ичер курсакка болуп
Угы-тбзигер сатпагар, улус!
Жаан телекейге тенип барала,
Жаркынду салым таппазаар, улус!

Соок, ташту, агашту төрөлис
Солоны таладан түңей ле кару.
Алтайда турган агаш айлыбыс
Ак өргөдөн түңей ле баалу!

1980, декабрь

Паслей Самыкка

Жүрүм ойын эмес. Билеринг.
Уур иш. Жылыту, жегүлер.
Жаман. Жакшыны ас көрөринг,
Шырада табылат үлгерлер...

Жайалталу, же ойногондый,
Нөкөрим, жүрүмди жүрединг.
Телекей чечектү жаландый,
Кокырла, ойынла өдөдинг.

Эржине сөс. Ойгор шүүлте.
Олор кайда чачылып жылыган?
Жинжи чилеп, бириге тизилип,
Качан кайкадып, жарыйтан?

Поэзия шыра жогынан
Жүрүмде жаранып чыкпайтан.
«Жыгылганча иштен» — деп,
Кудайдый Пушкин не айткан?

Некрасов өлүп жадала,
Музаны айса не жайнаган?
Женгил сөс учун жаманымды
Ташта деп не сураган?

Поэзия ойын болордо,
Шевченко неге кыйнаткан?
Лермонтов Машуктыг жанында
Кандалып не жыгылган?

Жүрүмүң бер. Айса тийиште,
Өртөп ийер поэзия жалбыжы.
Сөс учун төлө каныгла,
Угулбазын өйдин каргыжы.

Бис бойысты да, өйди де
Мекелеп болбозыс, нөкөрүм!
Жаш бис деп көкип жүреле,
Карыганысты көрөдүм.

Сен билеринг — мен иште,
Терлеп, сандырап жүредим.
Поэзияга жаңыс ла тўжимде
Жолыгып, сўўнип турадым.

Ак чаазын. Амыр тўн.
Айдылат ондо санаалар.
Рифма — менин солдадым,
Жүректерге жолды табыгар!

Жүрүм кемге көп берген,
Оноң көпти некейтен.
Жайымың керек? Сўўмүңг
Такылтага сал дейтен!..

Поэзияла бай жүрегинг
Кайкадар, чагылып жарыдар.
Санан. Байла, бир тушта
Менин де учурым жарталар...

Меге кызалаң өй тушта
Ару кўўниңди таныгам.
А эмди не? Табыштар.
Айрылу шымыртты кайкагам.

Биске алтын керек жок.
Жамы? Кайдалык, тайылзын!

Айса биске не баалу? 1981
Куру сөс? Кей салкын?

Сени Парнастың бийиги
Сакыган эмес пе, нөкөрим?
А мен не? Ыраактан, жабыстан
Мактың бийигине көрөдим.

1981

Мениң илбилү керебим

Канатту кереп, учурып апар,
Теңистер тумандарына жажырып,
Салкындар, парузыма согыгар,
Грандарды өткүрип, ажырып.

Мен Американы көрөйин деп,
Гайаватанын¹ жөбрен төрөлин!
Пуэбло² калыкка туштайын деп,
Мун жылдар жажыдын сезейин.

Миннегага³ кожонду суулары
Түжиме та неге киретен?
Очок жанында Нокомис⁴
Энеме түгөй не бүткен?

Нокомис чилеп, энейим
Мени база ла үредет.
«Калыгына, балам, кару бол,
Канын оныла бир не — дейт. —

Өскө уктудан кижн алба,
Очогын оды жылыбас,
Кандый да жараш жылдыс
Төрөл жылдыстый жарыбас».

¹ Гайавата — Лонгфеллонын «Гайавата керегин» кожон» деп поэмазынын геройы.

² Пуэбло — Американын Бириктирген Штаттагында жаткан индеец укту улус.

³ Миннегага — Гайаватанын үйи.

⁴ Нокомис — Гайаватанын жааназы.

Бу сөстөрдү Нокомис
Гайавата жеенине жакыган,
Өйлөр өткүрө бу эки эне
Та канайып тунгей жайалган?

Гайавата чылап, энемнин
Айтканын мен укпагам.
Өскөни күүниме жарадып,
Оныла ырысту журтагам.

Гайаватанын кайран жеринде
Калыгы бүгүн арткан ба?
Булутка жеткен туралар
Олорды базырып салган ба?

Билерим, Гайавата төрөлин
Өскө уктар бүгүн бийлеген,
Же ыраакта жыштар арада
Вигвамда¹, байла, от күйген?

Городтор тургай, кайдалык!
Мен олорды незин кайкаарым?
Ас калыктар, бириге туралык,
Сени, пуэбло, ондоорым!

Салкын, сөзимди жетирзен!
Кандый жадырың, карындаш?
Күрөң колыңды сен берзең,
Тенгис те кечире жакшылаш.

Гайавата кемезине отырып,
Күнле тенгистен чыгарың.
Мен төрөл ырысту жаратта
Сени сакып турарым.

Жүс жылдар өтсө дө, жүрегис
Бир болуп бүгүн согулат.

---

¹ Вигвам — содоң айыл.

Чырайыс, жебрен кеберис
Жаңыс болгоны танылат.

Сананзам, чөрчөктин жеринде
Гайавата мени сакып жат,
Энеме түнгей Нокомис
Очок жанында отырат.

Миннегага ажыт суулары
Жаңгарлу жараш шуулажат,
Чыгыштан айылчы келип жат,
Куулар тегериден кыйгырат...

Менин илбилү керebим
Тенгис кечире учуртат,
Түдүскөк-ынаарга ородып,
Грандарды өдүп барадат.

1981

Нөкөримди үйдешкеним

Внуково. Жаңмыр... Ұлұш қар.
Қарықчал қалғанчы үйдежү.
Мантап келген автокар
Оны апарды мендештү.

Онон самолет күзүреп,
Қарангуй теңериге шунғуды.
Қызыл отторы мелтиреп,
Көрүнбей қалды. Ырады.

Салондо эмес, трюмда
Саймыч бүгүн жанып жат.
Беленгирден эткен межикте
Ұргұлжиге уйуктап қалт.

Қандый да болзо, Алтайда
Алтын сөөги тыштангай.
Қарагайлар шуулажын,
Қайындарын уқ жатқай.

Қожондоп басқан кобылар
Қоңыр чечекле жабылар,
Поэтти сананып, қарыгып,
Тумандарла курчанар.

Атту жортқон ажулар
Ай алдында сананар,
Улу кижі барды ден,
Улузың кородоп айдыжар.

Санааркашты бу жүрүмде
Саймыч чек сүүбейтен.
Кандый ла кижиге карузып,
Каткырып, удура келетен.

Ойгор ученый эдим деп,
Ол качан да айтпайтан.
Иштейтен, сүүйтен, ичетен,
Жүрүмди сүүнип алкайтан.

Калыктын кайкалду чөрчөги,
Канча томдор жазалган.
Кеен сөстөр, бичиктер
Кереес болуп арт калган...

Бу ла жуукта жолыгып,
Сүүнген эдис бойыска,
Ыраак Алтайыс сананып,
Мендегенис жажыл жайыска.

Москва. Оны корулап,
Саймыч мында жуулашкан,
Каны төгүлип, шыркалу
Москва алдында жыгылган.

Эмди калганчы учушта
Сазон Саймыч ырады.
Тенгери жарыткан отторлу
Москва күүлеп арт калды.

Сананзам, жылдыстар аралай
Саймыч эмди барып жат.
«Карыкпагар, улустар!» —
Каткызы, үни угулат.

Жүрегим оорыйт. Кыйгырат.
Бу бис кандый салымду?

Эн жакшыбыс ол калат,
Кудайдан не каргышту?!

Je жакшызы жүрүмин
Узе беринип, өлүп жат.
Жылдыс чылап жарыдып,
Жаркынду күйүп, өчүп жат.

1980—1981

Јас экелген
санаа

Көөрөдип эмес, көпти эзедип,
Көгөргөн жазым жүрегиме карады.
Ыраак-ыраак жылдарды бурылтып,
«Ырысту ба сен? — салым сурады.

Мен ырысту ба? Айтсаң, өйим.
Неге бүткөм, кемди мен сүүгөм?
Меге не агару? Мак? Эткен ижим?
Чынга айтса, жастыра жүткигем?

Чанкыр чечектин жылдыс көзиле,
Жазым, көрөдиг жылдарды өткүрө!
Чечектер бажына буттары тийбей,
Уулчак жүгүрди өйлөрдү кечире.

Ол уулчак чын ла ырысту болгон,
Аштап та жүрзе, ыртык та жүрзе.
Күнле, тегериле, кырларла ойногон,
Кожонгло уткыйтан, жас жет келзе...

А оноң? Үредү, жеңил эмес өй,
Же сүүш ле ырыс жергелей баскан.
Өй мынайып ла өдүп калар деп,
Ол тушта, кудай, кем сананган?

Билбезим. Бу чын, та жастыра.
Кандый ла ишти бүдүргөн эдим!
Кезигин түзөткөм, болужып бичигем,
Быйанду ба? Жок, жаманын билгем...

Поэзия. Искусство. Жаңыс бойында,
Өскөзи учун тегин жерге күйбе!
Күйеринг, жарыырынг, оног учында
Нени де сакып, иженип жүрбе...

Ол өзүп чыгар. А сен ундыларынг.
Ол до улус сени эске албас.
Je күүнинг жалакай, оны канайдарынг?
Бойынын бийиги. Алкыш сурабас!

Жүрүм тенек. Сокор күчүк ошкош.
Агаруны да, жыдуны да ылгаштырбас.
Сен нени сакыган? Билбезинг бе?
Мак чылап, ак-чек садынбас...

Je түңей ле! Албатым! Төрөлим!
Олор учун тер де, кан да төгүлген.
Керек болзо, мак, неме сурабай,
Мендий ле уулдар жүрүмин берген.

Эткен ижимди эмди де эдерим,
Байла, салымым андый болгон туру.
Күчи жокко болужып, жөмөжөрим,
Астам да, быян да сурабай жүрүм.

Мен ырысту ба? Байла, андый...
Je карык санаа не де көптөйт!
Не де ачу, неге де килейдим,
Не де анайда тегин, байла, өтпөйт...

Канча жастарды эске алдыртып,
Каткырганча жазым једип ле келди.
Бис— жүрүмнинг мөнгүлик элчизи,
Жажыл бүрлер жаагыма тийди.

1981, май

Јер - телекей

Кандый жараш бу јер-телекей!
Каткызыла, ырызыла, жагарыла...
Керек дезе ыйыла, шыразыла.
Кök тенгери, булуттар, ару кей.

Гагарин кайкаган эди сени
Карануй жылдысту космостонг,
Тенгистеринг, континенттеринг
Алакандадый көрүнген оног.

Сени не сакып јат, кижилик?
Атомног чыккан от, өлүм?
Айса Галактика өткөн мөңкүлик,
Кайкамчылу жараш жүрүм?

Ракеталар шунуп учарга белен,
Бомбалар күзүреп түжерге белен.
Ак-јарык бүдүн турар, та јок,
Айса планета күл, кара кок?

Јүрегим сыстайт, шимирейт,
Кейде өлүмниг кудайы бийелейт.
Ол кара каргыштын јайазы,
Кан эмген алтын балазы!

Улус! Оны тудуп күлигер.
Оныла јууны, өлүмди өлтүргер!
Үргүлјиге каргайла, сөөги үстине
Јагарлагар, каткырыгар, бийелегер!

Бу көк тегери, көгөргөн чечек,
Көбөлөктің кызычак жеңилчек.
Канайып кенете жок болотон?!
Өлүмдү коронло телекей толотон?

Бу жүрүм! Жеңил эмес те болзо,
Жедикпестү, уур да болзо.
Түңгей ле кайкамчыл, сүүмји,
Санаабыс жараш, күүнис үргүлји.

Кудай болзом, көк телекейди
Кучактай алып, корыыр эдим.
Куулгазын болзом, өлүмнүн устарын
Кинчектү керектен ырадар эдим.

Же мен кижн. Амыр беригер!
Иштейин, сүүйин, жүрейин.
Аш өскүрип, агаштар тарып,
Күнге, жылдыска суунип көрөйин.

1981

Сүүнчилү тушташ

Москва. Переделкино. Март.
Кар шүлүрөп, јас өнгөлөйт.
Тенери көгөрүп, табынча
Булуттар кайылат, өрөлөйт.

Кудайдын кандый да байрамы —
Церкве шагдары шыгырайт,
Космостон совет уулдары
Планетаны шиндейт, ајыктайт.

А бис сенин айлында
Көөрөп та неге сүүнгенис?
Поэзия, Алтай, Гималай.
Јүрүм, сени сүүнгенис!

Галактика. Јылдысту айлаткыш.
Гагаринниң кайкаган көстөри.
Телекейди шиндеп, бескелеп,
Ленинниң айткан сөстөри.

Таши-лама. Јебрен үредү.
Та кайда ол Шамбала?
Ойгортылу бир сөс айткан,
Качан жүрген кам бала?

Айылдын ээзи Байару
Топшуур ойнойт, сананат.
Алтай келинниң јаражы
Сенен, көөркий, танылат.

Көзинде кандый да амаду
Көрөт ыраактан ыраактан —
Та жебрен түрк жериненг,
Күл-тегиннин айлынанг.

Тодош сөөктү Боронтой
Тоньукуктан чыкты ба?
Озогы судурды ачала,
Ойгортып, айдып туру ба?

А күндү-күреени не дейзинг,
Табакта француз такаалар.
Та кандый ороонног —
Алтын бөктү аркылар.

Жүрекке кару, кандый да
Жалакай төрөлсү Москва,
Санаан жайым жеңилер
Бу кайкалду талада.

А куучын көйлөп өдүп жат,
Чечен сөстөр, каткылар.
Чек ле Алтайда немедий,
Сүүнгер, сүүгер, нажылар!..

Элес эдип, таң адат,
Электричка жыгыр огурат.
Бисти көөрөм амаду
Телекей эбиртет, учуртат.

Москва. Курант шандары
Ойди кемжип, темдектейт.
Кандый да чочыду, ырысты
Топшуур жыгкылдап, белгелейт.

Агаштар
кезилгенинен улам
санаа

Төрөлимниң агажын кезип те салза,
Төнөжи онын түней ле артар...
Тазылыла кожо кодорып апарза,
Ташту тууларым түней ле турар!

Куштар, көрүктер жажырган үреннен
Койылып агаштарым өзүп келер,
Жажарып шуулаган јерин алкап,
Јаш үйелер түней ле јүрер.

Албатыны да чек кырып саларда,
Ас-мастан өзүп келетен ле эмей.
Күн алдында јүрүмге сүүнип,
Күмүш Алтайда јуртай ла бербей.

Алтайлар јоголор деп, кем айтты?
Ак-јарык турза, албатым јүрер!
Јүрүмде кандый кинчек эткенис?
Јүрбеске кемзи каргап түкүрер?

Јобош күүндүлер јогол то калза,
Јоткон күүндүлер түней ле чыгар!
Кортык коомойы садын та ийзе,
Кожонду јүректер түней ле артар.

Бис јайым, јайалталу калык,
Алтын тагылда одыс та күйген.
Мун баатырлар јыңыртту кожоңы
Јүрегисте эмдиге не јүрген?

Төмөн көрбөгөр, кару улус!
Төрөлис барда, бис мөңкүлик.
Өзүп баратан жаңы үйелер
Өчүп калбас, өйис жүрүмдик.

Агашты кезип апаргай, канайдар?
Албаты эзенде, агаш өс келбей.
Ак-жарык бүткүл бойы турза,
Алтын чечектер эзендү энгилбей!

Кара көзінде каткы мөлтүрөп,
Карузып поэзия ойто ло келер.
Эне тилистен эрјине сөстөрдү
Элдер кайкадып түнгей ле тизер...

Агаш шуулажар, кожон јыңгыраар,
Алтайым ол ло кеен бойы турар.
Камык калыктар, карындаштар чылап,
Канча чактарга јуртап ла калар.

1981, январь

Кайран јонимнынг камыскан оды
Катап ла ойто кӧнжип кӱйгей,
Кара кӧстӧрис бу ак-јарыкты
Кайкап ла сӱӱнип кӧрӱп ле јӱргей.

Тӧрӧл очогынынг јылузын сезип,
Тӧрт таладан калыгым јуулгай.
Ас та болзо, албаты бис дежип,
Алтайында ырысту јуртагай.

Ак-чек кажы ла албаты

Базарда кызыл алмалар,
Узбектер мында садыжат.
Баазын онын не айдар?
Каргаган сөстөр угулат.

Жимекчи кандый улус бу?
Мен де кородоп санандым.
Улу Алишер Навои
Былардан ба? — деп кайкадым.

Je акыр, акыр, сананзан,
Өкпөөрип жаман айтпазан.
Миллион тонна көбөндү
Кем өскүрген, жуунаткан?
Бу ла кийген чамчанды
Кем эткен, неден жазаган?

Кара тери төгүлген,
Виноградты кем тарыган?
Кайкамчыл бийе, жагарды
Узбек айтпаста, кем айткан?

Алишер Навои, Улугбек
Бу калыкты алкаган!
А базарда турган немелер
Өскө болгоны жарталган.

Москва. Кыш. Чечектер.
Грузиндер ачына садыжат.

Кажы ла чечек эки сом¹,
Je унчугышпай алып јат!

Кандый јеек улус бу?
Кайкап күрүмди каргадым.
Бар терези кийимдү
Баатыр кайда? — деп санандым.

Je акыр, акыр, сананзаң,
Өрүмдей көрүп, айлатсаң.

Мундар тонна болотты
Айса кемдер кайылткан?
Бу ла өткөн «Колхида»
Кем јазаган, јайаган?

Ташты оодып, жемирип,
Садтарды кем өскүрген?
Најызы келзе, күндүлөп,
Чөөчөйди кем көдүрген?

Таризельдин кезер уулдары,
Нестанның² кеен кыстары.
А чечектер саткан јимектер —
Калыктын сарты, јемтиги!

Јанымнаң өткөн бир орус
Јаман сөстөрлө талады,
Ах, элбистин калыгы!
Кородоп, мен ачындым.

Je акыр, акыр, айлатсаң,
Алды-кийнин јарытсаң!

¹ Сом — салковой.

² Таризель, Нестан — Шота Руставелинин «Бар терези кийимдү кезер» деп туујызынын геройлоры.

Эмеш санан турала,
Колым жанып каткырдым.
Улу Пушкин үлгөрүн
Эске алып, кычырдым.

Кижиликке жаңы жолдорды
Орустар ачпаста, кем ачкан?
Калыктар учун кан төгүп,
Казырла кем тартышкан?

Космический керепти
Кем жылдыска учурткан?
Революциянын алтамы
Россиядан, байла, угулган?

Городыма жан келзем,
Алтайлар эзирик барады.
Алкаштардын калыгы!
Күүним өчти, карыкты.

Je акыр, акыр, сананзанг,
Карыгып, кармап айтпазанг.

Мундар тоолу койлорды
Айса кемдер кабырган?
Бу ла кийген костюмунг
Кандый түктен жазалган?

Кара тери төгүлип,
Канча ишти кем эткен?
Этти, сүтти, алтынды
Кемнинг колдору экелген?

Жастыра санаадан уйалып,
Жүрүмди шүүп айлаттым.
Таштанчыны көрзөн дө,
Талдамазын бил дедим.

Бис кезикте сананбай,
Жастыра шүүлте эдедис.
Андый-мындыйды көрөлө,
Албаты андый дежедис.

Ол жастыра. Сананзан —
Ак-чек кажы ла албаты —
Күүни жараш. Танышсан —
Жарыдып турар жаркыны.

Учинчи кӧс

История! Сениг изинди
Шингдезем де, чокым билбезим.
Кереги жок! Чынды, мекени
Эки кӧзимле кӧрбӧзим.

Бурхан, айдыжат, үч кӧстү,
Ойлӧрди ӧткүре кӧрүп жат.
Не болгон, не болорын,
Айладып үзе билип жат.

Же эрмек айтпас темдектү,
Илби кӧлүмжилү отурат.
Кинчектү, арулу, каралу
Кижилик жүрүми ӧдүп жат!

Айса агару чындыкты
Кудай айтпаза, кем айдар?
Кандый да ойгор бичикчи
Неден де, кайда да жастырап.

Чын болгон ончо немени,
Байла, күн ле ай билер.
Ырысты, жегүни, түбекти
Эске алынат кара жер.

Кижилик кыска санаазы —
Албатылар да ады ундылган,
Бу да жуукта керектер
Булгала бичилген, жарталган.

Революция улу керегинде,
Чын баштап ла бичилген.
Je ол до чынды кезикте
Оштү өскөртө эптеген.

Кызыл мен деп аданып,
Өлтүрөөчилер де көп жүрген.
Кызыл мааныла жабынып,
Бурузы жок кан төккөн.

Je оноң не? Чындыкты,
Жаргыны бүгүн таппазың.
Керечи жок. Кем айткан?
Карууга бойың турарың.

Je кижилик жаан жүрүмин
Чын да чийген улус бар.
Алтайдын да тажында
Jeбрен сөстөр учураар.

Тенкейишкен корымдар
Кимирт эдип унчугар.
Мун жылдардын аржанан
Өлгөн дө улус куучындаар.

История! Сениң сөзиге
Бүтпейдим. Жалбышту бүдедим!
Men де жүрүмди бичийдим,
Айса, мекелеп жүредим?

Чынды да чийерге жүткизем,
Кезикте меке угулар.
Je мында мениң буруум жок,
Кудай эмезим, канайдар!

Бурхан үчинчи көс берзе,
Көрөринең мен коркорым.

Жүрүмнүн жажыды жарталза,
Эртенге канай барарым?

Кижиликтин кинчегин, жүрүмнүн
Көрөлө, чыдаш болорым ба?
Айса ончозын каргайла,
Неге де бүтпей барарым ба?

Кудайдын эмес, кижинин
Көзиле жүрүмдү көргөйүм.
История канайда бичилген,
Серенип те болзо, билгейим.

1981, апрель

Канадым

Агаш город, туралар
Жаскы жанмырга јундурган,
Кажы ла оромдо, толыкта
Јодро чечегиле јытанган.

Тротуарга күн тийип,
Чедиргенделип чачылган,
Ак булут көк теңериде
Кайдаар да учуп бараткан.

Агаштар база элбиреп,
Учарга тургандый талбынган,
Јажарган телекей мелиреп,
Јаш тужым кайдаар ууланган?

Кайдаар да мендеп турарың,
Јүрегин учушта куш ошкош.
Ак-јарыкты да айланзанг,
Айлаткыш тапчы кеме ошкош.

Кандый да иш не де эмес,
Ончозын алып чыгарың.
Је јүрүм өдөр билдирбес,
Учында кайкап турарың.

Ару сениң амадуун
Јабызаар, түжер, оодылар.
Јүрүмге былча бастырып,
Канады сынып, карыгар.

Ой сени жүрүмгө үредер,
Оштөөр, тепсеер, көдүрер.
Куркунунг сенин кыскартып,
Кудайлу тегериденг түжүрер.

Жерде жүр, жерде иште!
Терле, сүүн, калакта...
Жедейин деген амадуунг —
Качан да жетпес талада.

Же андый да болзо, түнгей ле
Амаду өлбөй жүрүп жат,
Онын учун жүрүмис
Ичкери өзүп, барып жат!

Жаңмыр јунган городым,
Жас ла келзе, түжелет.
Жараш, омок јаш тужым
Каткырып, удура келедет.

Эх, тенеgeжим, көөркийим,
Жүрегим чымылдап карыгат.
Шыраны, јаманды көрөринг,
Сүүнбе! — деп кыйгырат.

Бери келбе, анда арт!
Же јер-планета айланат,
Канадын јайып, ырысту
Уул удура келип јат...

Бүгүн менде канат јок,
Же мен јыландый ойгорлу,
Жүрүмнинг салган тузагын
Өдө берер тармалу.

Канадым кайда? Жүрегим!
Ыраактан, ыраактанг унчугат.
Канадынг менде, карыкпа,
Учушка ойто ло апарат...

Куладынын куштары
Куркунын жайып жагарлайт.
Кобыларда күүктердин
Кожондору жыңкылдайт.
    Je сен мыны укпазынг.

Күнчечектер үрпендеп,
Тармалу бийе бийелейт...
Ак булуттарды ээчиде
Агаштар учарга энчикпейт.
    Je сен мыны көрбөзинг.

Жаңгыс ла энег карыгып,
Ыйлайт, сени сананат.
Көзинин изү жаштары
Көк чечекке там калат.
    Je сен мыны сеспезинг.

Адан чачы кажайып,
Ачу - коронын жажырат,
Тал-табышту жүрүмде
Таайын сеге карыгат.
    Je сен мыны билбезинг.

Ак-жарыкта тындулар
Жүрейин деп жүткип жат!
Өлүмтик те каргандар
Өрө, көккө көрүп жат...

    Je сен кайттынг, жаш көөркий!
А сен ару тыныгды
Кыйарга канай тидинди?
Айды, күнди, жүрүмди
Бойыг таштап ырадыг!

Сен јогынан телекей
Чечектеер ле жаңарлаар.
Чечек чечекле окшожып,
Алтындалып таң адар.
    Je сен кайттын, јаш кӧӧркий?
Кара јер. Кара тобрак.
Ургӧлјиге тым калар.
Јӧрӧм кандый да кӧч болзо,
Јӧрер керек, канайдар?
    Je сен кайттын, јаш кӧӧркий?

1981, февраль

Кандый жымжак жеңил кар!
Базыттар табыжы угулбас...
Ак тымыкта агаштар
Тымык турар, унчукпас.
Алдында бүткүл телекей
Ап-апагаш ла jep-жеңил,
Айлаткыштын түбиле
Учуп брааткан керептий.
Кирбигинде ак карычак
Мөлтүрөп, араай кайылат.
Карычак болуп кубулып,
Эрдине тийзем, о кайдат!

Бойым билерим

Канайда жүргем,
Анайда жүрерим,
Кайран жүрүмди
Каргап айтпазым.
Жакшыны да эткем,
Жастырып та ийерим,
Жайалталу мен деп,
Төжиме сокпозым.
Көп-көп жылдар
Өдүп калды, нөкөр,
Көк-таман чечектер
Өзүп ле келет.
Канайып та карыксаң,
Кайкап көр ого,
Кайкамчылу телекей
Карузып ла једет.
Көзінге јараган
Көөркийек туштаза,
Көп нени сананар?
Јүрек бойы билгей!
Јашта айдылбаган
Јараш күүн-санаа
Јарып күйзе, нөкөр,
Ырыс ла эмей.
Ойноп өкөн ол
Интернат-тураны
Ончозы таштап,
Кайдаар ырады?

Оңкойып калган
Көндөй көзнөктөр
Өскө өйлөрдөң
Карыгып карады!
Жаш үүрелер
Жаңарлап туратан
Жарык кыптар
Бүгүн ээн ле тымык...
Көөркийим сакыйтан
Ол туку кыпка
Көрүп эригет
Тегерик ай-ыйлык.
Ээлери таштаган
Эски керептий,
Энгирлерде карарат
Эки кат тура.
Жүрүмди жүүлгенче
Сүүген жүректер
Тирү бе, өлгөн бө?
Олор эм кайда?
Чечектер өс келер
Карлар алдынан,
Слер келбезеер,
Жылдарым, жылдарым.
Жылдыстар күйер,
Ойто ло күн тийер.
Келбезинг тушташка,
Сүүгеним, жастарым.
Же андый да болзо,
Најым, бери ук,
Күндер там баалу,
Мыны ундыба...
Ченеген чилеп,
Сүүш ойто туштаза,
Удура көр, коркыба.

Ару күүн — ол ару,
Ол ло бойы артар,
Айдын түн, жылдыстар,
Чечектер шылырты.
Көстөр карузып,
Сеге көр турар,
Jүректе сакылтанып,
Ырыстын шымырты.
Ол жаста чылап,
Чечектер жытанар,
Ол жаста чылап,
Бүрлер шуулажар.
Жаңыс ла көлөткө
Көлөткөлө туштажар,
Олор ойто ло
Сүүжер, таныжар...

1981, феврал»

Түнде куштар учат түлүрөп,
Жүрегим согулат түпүлдөп,
Бүрлөр элбирейт тилирөп,
Тенери унчугат күркүрөп.

Агын суу неге улаарат?
Адым нени тым сананат?
Чоокыр булуттарды аралай
Чочыгандый ай маптап жат.

Одуда жагыскан отырым,
Ол күн нени мен сананадым?
Аркылган жебрен тайгалар
Айткан сөзүн тындайдым.

Таштый бек бол деп айдыжат,
Талайдый бол деп жакарат,
Карануйдан сен коркыба,
Кайыр жолдордон жалтанба.

Тенеридий болзын күүнүң,
Темирдий бек болзын сөзүң.
Жоныга кару болзын жүрегин,
Чындык болзын сеге сүүгениң.

Оноң эзин араай шуулады,
Бүрлөр үстимде шылырашты.
Алтайымның агару күүни
Көксиме толуп, чагылды.

Түнде куштар учат түлүрөп,
Ай көзиме көрөт типилдеп,
Жүрүм кандый жараш деп,
Жүрегим сүүнөт мелиреп.

1977

Најыма

Эркемен Палкинге

Јаш тушта баскан јеристен
Јаш агаштар өскөн дежет.
А түрген суучак кожоңысты
Эмдиге јетире чөйгөн дежет.

Уктын ба, најым?

Тууларыс бисти сакып эригет,
Агаштарыс бисти санап үшкүрет!
Бисти сакып чечектер элбирейт,
Бийиктен энгилип, јолго көргүлейт.

Уктын ба, најым?

Мөңкү жылдыстар бисти бедреп,
Көк тегериде типилдеп мелтирейт.
Чанкыр тууларда јайым салкындар
Адысты адап, күүлеп өткүлейт.

Уктын ба, најым?

Јашта баскан јажыл тууларыс,
Јарыжып кечкен түрген сууларыс
Бисти бүгүн эске алынат,
Күүктер үниле бойына кычырат.

Уктын ба, најым?

Агарган чачту кайран энелер,
Ак мөңкүлү ыйык сүмерлер
Бисти эмдиге сакып јат,
Јолдон көстөрин албай јат.

Уктын ба, најым?

Алтайыска ойто баралык,
Алтын сындарга чыгалык!

Жүткийле, бис нени тапканыс?
Жүрегис шыркалу артканыс!

Уктын ба, најым?

Тууларыс бисти кучактагай,
Агаштар уткып, шуулашкай,
Јаш тушта чылап, энелер
Эжикте унчукпай уткыгай.

Уктын ба, најым?

Күүктер үни ойто ло јыңкылдап,
Бисти тагла эртелеп ойгозор.
Турналар үни тармалу шыгырап,
Ыраак јолдорго алыс кычырап.

Уктын ба, најым?

Кутук суудан экү ичеле,
Кубуларыс деп, мен айтпазым.
Је төрөл јерис агару тыныжы
Сыныбыс сергидер, билерим.

Уктын ба, најым?

Тегин, калас неме айтканча,
Темирдий унчукпас болойын.
Тенектенг сөс блаашканча,
Тес кайадый тым турайын.

Ак-жарыктан ырап калзам,
Айдар да кижичыгар эмей!
Өткөн жолымнан кара бедреп,
Өштөөр дө улус бар ла эмей.

1980

Жүрүм барда

Жүрүм барда, жүрөр ле керек,
Жүрексип бүгүн не кунугар?
Жүс те жарашты сүүр ле керек,
Жүдексип жолдо не жыгылар?

Катап ла жазым једип ле келди,
Калак ла дезенг, бажым айланат,
Кара көстү кандый көөркийек?
Карана чечеги көжөгөлөй алат!

Је сүүп, сүүнип бис жүрелик,
Жүрегис үниле айтканыла.
Кайкамчылу јаратка једелик
Каткырганча айса ыйлаганча.

Ўүрлү куштар түштүктен јанза,
Ўргүлји жүрүм барына бүделик.
Кайран куштар јанып келзе,
Кару јастын эзенин сезелик.

Карыкчыл санааны туура таштап,
Каткыр ийзебис, тун јарый берер.
Уйазына учуп келген куштый,
Сүүмји жүрегиске келип конор.

Тенгери булудын салкын учурып,
Түмен жылдыс үстисте күйер.
Мындый јараш кайкалду жүрүмде
Улус неге кунугып жүрер?

Жүрүм барда, жүрөр ле керек,
Жүрегис бистин сүүрге жайалган.
Анан башка Алтай жеристе
Алтын чечектер не жайылган?

1977

Сүүштин салкыны

Агаштар шуулажат
Жайым салкында.
Кучактай алыжат
Эрке жайканышта!
Бүрлер бүрлерге
Кару жапшынат,
Агаштар баштары
Бириге бажырат.
Кайран салкын!
Сүүштинг салкыны!
Телекей үстине
Жайым соксын.
Кайран улустын
Жүрегине табарып,
Карузыш жайзып,
Сүүш жайзын.
Жүректер дезде,
Бүрлер чилеп,
Элбиреп турзын,
Кожондоп турзын.
Сүүштег чөкбп,
Тымыган да жүректер
Бу салкында
Сүүнип согулзын.
Агаштар чылап,
Карузышкар, улус!
Колдон тудужып,
Сүүнигер, улус.

Агаштар биске
Тем көргүзет,
Найылар болуп,
Жүрүгөр дежет.
Агаштар табарта,
Жүректер табарта,
Эрчимдү соксын
Сүүштинг салкыны.
Кижиге киленкей
Кару санааны
Телекейге жайзын
Сүүштинг салкыны.

1977

Сабдин Салдабайга

Көп ачулар баскан да болзо,
Көңкөрө көрбөгөр, Салдабай-ака,
Жалбак жарынды түзедип ийеле,
Жажыкпай жүрүгөр ак-жарыкта!

Калапту жууда слер согужып,
Кандый ла өлүм көргөн эдигер.
Канга кызарган жерле базып,
Каргышту өштүни женген эдигер.

Төрөл жеристинг жайымы учун
Төккөн каныгар тегин эмес.
Элдин жүректе кереес санаа
Элеп калбас, өйлөр жемирбес.

Же амыр өйдөги ачу түбекти
Аданын жүреги бойы ла билер,
Андый да болзо, уулдын уулы
Ак-жарыкта өзүп ле келер.

Жаан жүрүмнинг жарадына келип,
Жалтанбай оны түңгей ле кечер.
Буурыл чачту таадазын көрүп,
Буурзап ого, удура базар.

Көпти билетен карган жуучыл —
Көөрөп калган, омок ол турар.
Ченелте ийген жүрүмди каргабай,
Чечектеп келген үйеге каткырар.

Ыраак жериме жанып барала,
Ынаарлу тууларды эске аладым.
Агаш айылда чөйгөн жаңарыс
Айланып келгендий эзеп каладым.

Көөрөп айткан кеен кайыгар
Көксимде артып ла калды.
Кујурлу алтайдын түрген суузы
Куулгазын жаңарын айдып ырады.

Туулар ажыра ийген эзеним
Туманга оролбой, слерге ле јетсин,
Карузыган сөзим, карлагаш чылап,
Канады јайылып, учуп ла барзын.

1980, август

Оймон јерис

Орчылангды блаажып,
Ончозы ээлегей,
Оны кайдарыс,
Кереги јок биске!
Оймон до јерибис
Быйанын бергей,
Онон артык
Не керек биске?
Кин Алтайысты
Таштап барарыста,
Килеп биске
Кем көргөн, улус?
Килеген кижин
Јагыс ла Ленин,
Кижилик јүрүмин
Огдогон ойгорыс!
Эбире чагкыр
Тайгалар курчаган
Эрјине јеримди
Кайкап турадым.
Аргымак аттарыс
Мантаган јаландар,
Ат беригер,
Учуртып барадым!
Телекей эбирген
Рерих мында
Тегиндү эмес
Токтогон эмей.

История ийденин
Күчиле бичилген,
Ийде ок болгоныс —
Кинчегис эмей.
Өткөн өйдөг
Бүгүн нени сураарың?
Өңи жок оның,
Күүни база кара...
Өрө көрөлө,
Бүгүн ырызың табарың,
Өбөкөлөриң жеринде,
Жоным, журта.
Алтай тилибис
Ундылбазын мында,
Алтай жаңгарыс
Тымыбазын мында.
Үч-Сүмердин бу алдында
Үзүлбей, алтай
Журтым, кыймыра.
Нажылык оды
Өчпөзин качан да,
Өткөн күндерден
Жаргы сураба.
Же кара керек
Эткен улуска
Каргыжы жетсин
Кара бойына.
Үргүлжи жүрүмде
Не ле болор.
Өчпөй, күйзин
Одыбыс жажына,
Алтай жеримди
Айланып жүреле,
Ал Оймонды
Жаңы ла көрдим!

Ак туманды
Көксине салала,
Алтайым нени
Сананат дейдим...

Оймон. 1980, август

Жастырамды,
мекемди

Буруум неде? Жастырам
Жажыдын бойым билерим.
Чынын кыйып, кезикте
Жаскан эди бу тилим!

Жүрүм кубулчанг, билеринг,
Жүс чырайлу учураар.
Сүүбегенди сүүдим деп,
Сүмелеп сени айттырар.

Канайдар? Бирде өштүүнгни
Најым деп айдып каларынг.
Качан да бүтпеген кудайга
Бажырып ийген турарынг.

Биле-тура каа-јаада
Өскөни айдып ийеринг,
Өзөк-буурынг кородоп,
Карыксып калган жүреринг.

Же улу да поэт уйады
Ару ба? Мен билбезим.
Макка амадаган жүреги
Мекелейт кезикте, сезедим

Же ондо меге не керек,
Ондо бойынын астамы!
Ару уйадым алдына
Жангыс бойым каруулу.

Нени саңангам, сакыгам,
Кемге де мен айтпазым.
Поэзия, сененг, кудайданг,
Килемји сурап турбазым.

А улус? Олордын жаргызы
Жастыра да болотон.
Чын да айткан сөзингди
Кезикте тескери ондойтон.

Төрөл јериме бажырып,
Жаргыны оноң сураарым.
Өлгөн, тирү улуска
Өштөбөгөр деп айдарым.

Айга сүскен сүмерге
Араай шымырап саларым.
Сүмерлер соок унчукпас,
Жажыдым корыыр Алтайым.

1981

Кереес

Бис, куштар чылап,
Ургүлжи эмес уйалу.
Чечектерлү јаланда,
Түрген сууның јакада,
Каңыл мөштинің јанында
Содойгон ағаш айылду.

Көк тегери бийигин,
Јылдыстардың күйүжин,
Тос кабайга јайкалып,
Түнүк өткүре көргөнис.

Айлаткыштын јажыдым,
Алтайыстың јаражын,
Јүрүмнің ойгор кайкалын
Јүрегисле сескенис.

Тууларда, чөлдөрдө,
Ак куу куштардый,
Айылдарыс туратан,
Јайда, јаста, күскиде
Уүрлежип учатан.

Кастар чылап, чуркурап,
Канаттары јайылып,
Көгөргөн ыраак талага,
Кайра келбес жылдарга
Айылдарыс уча берди,
Көнгөн јери билдирбеди.

Бир-бирүбис нерези
Ак-жарыкка жайылза,
Бойы десе жүрүмнен
Үргүлжиге ыраза,
Кереес темдек эдерге,
Бу айылда чыккан деп,
Бу турада өскөн деп
Бичип саларга сананза,
Эн жерге учураар,
Чанкыр өзөк тым турар.

Кайран бистин үйеге,
Каланту жараш ойиске
Ак мөңкүлү тууларыс,
Шынгырап барган шынгарыс,
Кожондошкон сууларыс,
Күнчечектү жалаңдар,
Күүктер эткен аркалар,
Айдын түннин тымыгы,
Алтайыстын шымырты
Кереес болуп арт калгай.

Сүксүре турган кайалар,
Суркурашкан жылдыстар,
Суна баскан тайгалар
Бисти эзеп санангай!

Бис бойыс куштардый
Шунуп учуп каларыс.
Эңир кызыл таңдагында
Канаттарыс талбырап,
Айланбаска ыраарыс.

Сөстөр

Сөстөр там ла уурлайт.
Олор алтындый, туулардый.
Чыгара чек айдылбайт,
Кежиримде кажыл калгандый.
Азыйда олор жеңил болгон,
Жалбырактый, көбөлөктий.
Күүлөп, жиилеп учатан
Кожондый, кокырдый, сүүнчидий.
Жылдар жылыжып өдөт,
Сөстинг учуры база өзөт.
Айдардан озо сананадыс,
Сөсти бескелеп турадыс.
Бумеранг¹ чылап бурылып,
Бойысты шыркалап ийгей!
Жазылбас шырка артырып,
Жажына кинчек эткей.
Сөсти бис курчыдып
Эмезе оны чек мокодып,
Чеберленип шүүп айдадыс,
Сөстинг учурын ондойдыс:
Канайып бир билбей калала,
Кижини шыркалап ийбеске,
А өштүни өлтүрө айдарга,
Кичинек те килебеске.
Жеңил, жайым сөстөрис
Кушкаштардый уча берди,

¹ Бумеранг — мергедезе, кайра учуп келер сүмелү жазаган коркок агаш.

Бүрлердий шуулай берди.
Олордын кийнинен көрөдис.
Жылдар өткөнин сезедис!
Көөркийим деп айтпай,
Жаңыс ла эрке көрөдис.
Нөкөрим деп жартабай,
Колдон бек тудадыс.
Эр кижининг сөзи
Эрјинедий баалу деп,
Эл айтканын биледис.
Сөсти лаптап кемјийдис.
Олор там ла уурлайт,
Је бир айдылганда
Јалкындый јалтылдайт,
Корголјындый сыылайт,
Алтындый кеен мызылдайт.
Јүрегиске сүүш келгенде,
Сөстөр јайылып чечектейт,
Јаскы бүрлердий элбирейт.
Је түней ле, түней ле
Сөстөр там ла уурлайт,
Олорго өткөн јылдардын
Ойгоры, учуры толот.
Эмди көп немени
Сөс јогынан биледис,
Эрлер болуп өскөнисти
Јүрүмисле, јүрегисле сезедис.

Николай Туденевке

Больницада тымык. Темир орын,
А тышкары көөрөм жажыл май.
Бу мен кайттым? Не оорыдым,
Једип келди кайран јай!

Тышкары јодролор чечектейт,
Олордын јыдынын јаражын!
Јүрегим неге де мендейт,
Көрөйин булуттар учужын!

Кайран Саныч, капшай божот,
Кайрылык алтайым санаама кирет.
Јүрек изү үнин ондо:
Јүс амаду үстүгип келет.

Улусты эмдеп, кичееп, јазып,
Олорго су-кадык бередин.
А мен дезе үлгерлер бичип,
Бу јүрүмде неге јединдим?

Јакшы сөс эм эмес те болзо,
Јазып салатан јүрек шырказын.
Мынан да ары алкышту сөстөрим
Сүүмји экелзин, јүрүм јарытсын!

Мен олјодо. Сенин колында.
Күүним чек өскө талада!
Ол көк тайгалар ажып,
Тений берди, мынан качып.

Ууш чечекти кем экелди?
Олор серүүн тайгала тынат.
Поэт! Јүрегинг нени сести?
Төрөл туулар үни угулат!

Уйкуум келбейт, сананып жадырым,
Карануй көзнөк качан жарыгай?
Сан ла башка немелер санандым,
Салымыс бисти та неге апаргай?..

Кыјыранг үнигерди эске аладым,
Кылыштый сөстөр жүректи кескилейт.
Өмө-жөмөни чек таппай турадым,
Өштөшкөн күүндер нени белгелейт?

Килежип билбес бис кайткан улус,
Кинчегис бистинг качан чечилер?
Килеп те жүрзег, кийнингненг ары
Килеген кижинг түкүрип те ийер!

Түн карануй. Түмен санаалар
Түймеп келеле, жүрегим базырат.
Чечектий ару күүнибис кайда?
Ченеп оны кеминг жажырат?

Je көзнөк жарыыр, күн тийер.
Ижемјим менинг өчпөй күйет.
Јаш үйелер өзүп ле келер,
Олордын күүни, жаркыны сезилет.

Јаңы үйе. Нак эл-калык,
Јаңыс ла сеге иженип жүредим!
Бой-бойын өрө тартыжар
Кару улус келерин сезедим.

Алкап турум. Келер жаш үйе,
Алтайдын ээзи слер болыгар.
Албаты болгон адыгар ундыбай
Ак-жарыкла омок базыгар.

А бүгүн ол најылыктын
Төзөлгөзин быжулап саладыс,
Кыйыкташла, жаманла тартыжып,
Ару күүндү бириге турадыс.

Кырлар бажынан күн чалып,
Жажыл теректерди жалбыштый алат,
Онын кыскылтым-алтын чогында
Бүрлер типилдеп нак шуулажат.

Шак мындый күн чыгар жүректе,
Таныш эмес үйе келер жүрүмде.
Менин карыкчыл үлгерим кычырып,
Сананып энчейер онын үстине.

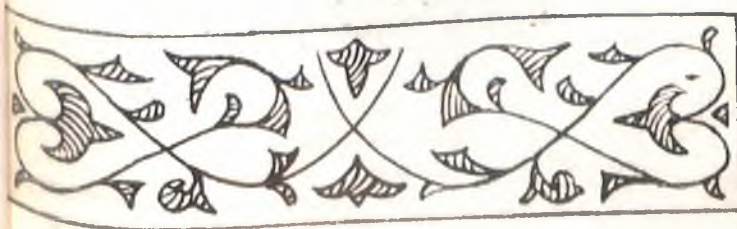
1981

СЕН
КЕРЕГИНДЕ
ҮЛГЕРЛЕР

Сен тармачы бололо,
Алдыма талай таштазанг,
Талайды кечип барарым,
Кечип албазам — өлөрим.
Күй! Жалбыра! Сүүжим!

Сен түрмечи бололо,
Темир шибееде бектезенг,
Шибееңди мен оодорым,
Оодып албазам — өлөрим,
Күй! Жалбыра! Сүүжим!

Сен кыйынчы бололо,
Жолыма жыдалар кадазанг,
Жыдалар ажыра өдөрим,
Өдүп албазам — өлөрим.
Күй! Жалбыра! Сүүжим!

Көксимде күйген жалбышка
Канайып та кыйналзам,
Каргап оны айтпазым,
Качан да болзо алкаарым.
Күй! Жалбыра! Сүүжим!

Калганчы тўн

Алтайымнын үстинде
Алтындалган чагкыр күн.
Бийик ажуларда чечектер
Тенгериле окшожат.
Сен жүре береринг,
Бүгүн калганчы тўн...
Бис ондошпойдыс,
А ар-бүткен ондожат.
Агаштар бой-бойына
Жапсыныжып шуулажат,
Ак туман тууларды
Араай кучактайт.
Чечектин үстине
Чечек энгилип,
Суркураган чалынла
Сүүнип јунунат.
Бис бой-бойыстанг,
Көөркий, јуук ла ыраак.
Көгөргөн тенгери ле
Көк чечек ошкош!
Је озор чылап,
Кучактажып болбозыс.
Ортобыста бистинг
Јер тамы ошкош...
Бу тўн тымык,
Унчукпай турарым,
Јаңыс ла јардыга
Плащымды јабарым.

Көп катап айдылган,
Көп катап жайналган
Ол сөстөрдү
Бүгүн не айдарым?
Салымга өчөжип,
Каткырып та турзан,
Санаанда не барын
Мен билерим, көөркий.
Көксинде ол тун
Көзиннен көрүнөт,
Көрбөөчи болодым —
Канайдарым, көөркий;
Сенин каткында
Күн жаркыны эмес,
Ажып брааткан
Эски жемтик ай.
Кайдалык, кайдалык —
Ончозы ундылып,
Каргышту талага
Ырап ок калгай!
Эртен тура сен
Жүрө берерин,
Бүгүн калганчы
Кайран алтын тун.
Мен де сүүштен
Жуулбезим, жүгүрбезим.
Оны жакшы
Билерим бүгүн.
Мен тегери болорым
Сенин үстинде,
Жаңыс ла тегери чилеп,
Окшоп болбозым.
Качан да болзо,
Кайда да болзо,
Кайран сеге

Алкышту артарым.
Бийик ажунын
Бажына чыгала,
Бистинг өткөн
Жолыска көрөрим.
Кандый да талада
Каткынды, көзинди
Качан да болзо
Жаантайын сезерим!..
Алтайым үстинде
Агару ару күн.
Сүмерлер баштарына
Жылдыстар оролот.
Жүрүм эмди де бар,
Сүүмји эмди де бар.
Жүрегиме Алтайым
Жаңгарлары толот.

1980—1981, март

Мында от күйген,
Жаңарлар жаңыраган.
Ол көстөрдөн, сөстөрдөн
Же бүгүн не арткан?

От ойноп күйген жер
Эмдиге кап-кара.
Кемнинг де салымы
Бу ок жердий кара.

Байла, ол от
Жерди өткүрө өртөгөн,
Байла, ол сүүш
Өчкөн лө өлгөн...

Каруузы жок сүүштинг
Карыкчалы кандый!
Качан да жазылбас
Канду шыркадый...

Бу оттын ордына
Та кем де келет,
Кап-кара жерге
Унчукпай ол көрөт.

Жажыл тонду
кыс

Переделкино карагайлары аралай
Көп баскан таныш жол жадыры.
Бу жолдо бүгүн жолуктың, абакай,
Эзелет пе жаш тужыс жылдары?

Кеен кийиминг, кееркедиминг сенинг,
Кем билер, айса, та мундар баалу?
Эрмегинг жымжак, эркелү көстөриң —
Эмди жаңыс ла ончозы аланзу.

Кайраным, жаранып торко до кийзен,
Канайып сени бүгүн кайкаарым?
Жажыл карагайды, жажыл тонду кысты
Жажына мен канайып ундыырым?

Жүс жылдын төртинчи үлүзи өт калды,
Жүрегисти бүгүн унчугышпайтындайлы.
Жаш тужыста жайканган карагайлар
Ол ло бойлоры шуулажып турлары.

Көөркий! Сеге жаскы тон бедреп,
Москваны бис кериген ле эдис.
Лекция божоорын энчикпей сакып,
Капшай жолыгышка жүткийтен эдис,

Жас. Күн. Сүүнчи. Көзнөктөр ачык,
Карганалар чечектеп, шуулашкан.
Бу жажыл садычактың ары жанында
Тверской бульвар күүлеп жаткан.

Оныла кайкамчылу жараш кыстар
Коо буттары элестелип бараткан.
Же сенин изү кичинек алаканын
Менин колымда эрке жадатан!

Санага кирет пе — жайгы энгирлер,
Москвала соотоп базатаныс?
Переделкино карагайлары аралай,
Чечектер үзүп, ойноп туратаныс?

Сени сүүгем. Эмди незин жажырап?
Тындазан, бүрлер нени шымыражат!
Олор бистинг айткан сөзисти
Бүгүн, байла, эске алынат?

Айдын түнде омок, жеңил базытту
Жажыл тонду кыс келетен ле эди.
Ол сен болгон бо? Айса өскө кыс па?
Жүрегим түбинде не де чым этти!

Узун кирбигинге эрдимле эркелү
Кемзинип, тымыкта тийетен эдим,
Жаан кара көстөринг түбинен
Жылдыстар жаркынын ичетен эдим...

Сынын коп-коо, чичкечек белинги
Колымла орой кучактап алатам.
Кандый да болзо, ол алтын тангдарды,
Сени жаантайын алкап туратам.

Жажыл карагайлар, жажыл тонду кыс
Жажына жүрегимде артып ла калды,
Же кезикте кандый да жарты жок сыс:
Салымнаг ол база нени сакыды?

Алдымда бүгүн чек өскө абакай,
Алтын-мөңүнле кееленип алган.

Je јажыл тонду кыс ол бойы арткай,
Онон јарашты эмди кайдан табатан?

Та ненин де учун мекелү, мендештү
Сен кереги јок нени де айтканг.

Je ол өскө, ол эмес ине деп,
Јүрегим бүдүнбей, көксимде унчуккан.

Јакшы болзын! Јараш, седег келин!

Јажыл тонду кыс та кайда барган?

Je сүүштинг куштары бу карагайларда

Бир тушта ырысту уйазын тарткан...

Кандый да болзо, оны сананып,

Каргабай сени, алкап јүрерим.

Алтын јүстүктерлү колынгнан тудала,

Араай каткырарым: јакшы болзын, эркем...

1980—1981

Оныла кайкамчылу жараш кыстар
Коо буттары элестелип бараткан.
Je сениг изү кичинек алаканын
Мениг колымда эрке јадатан!

Санага кирет пе — јайгы энирлер,
Москвала соотоп базатаныс?
Переделкино карагайлары аралай,
Чечектер үзүп, ойноп туратаныс?

Сени сүүгем. Эмди незин јажырап?
Тыгдазан, бүрлер нени шымыражат!
Олор бистинг айткан сөзисти
Бүгүн, байла, эске алынат?

Айдын түнде омок, јенгил базытту
Јажыл тонду кыс келетен ле эди.
Ол сен болгон бо? Айса өскө кыс па?
Јүрегим түбинде не де чым этти!

Узун кирбигинге эрдимле эркелү
Кемзинип, тымыкта тийетен эдим,
Јаан кара көстөринг түбиниң
Јылдыстар јаркынын ичетен эдим...

Сынын коп-коо, чичкечек белинги
Колымла орой кучактап алатам.
Кандый да болзо, ол алтын таңдарды,
Сени јаантайын алкап туратам.

Јажыл карагайлар, јажыл тонду кыс
Јажына јүрегимде артып ла калды,
Je кезикте кандый да јарты јок сыс:
Салымнаң ол база нени сакыды?

Алдымда бүгүн чек өскө абакай,
Алтын-мөңгүнле кееленип алган.

Je јажыл тонду кыс ол бойы арткай,
Оног јарашты эмди кайдан табатан?

Та нениг де учун мекелү, мендештү

Сен кереги јок нени де айтканг.

Je ол өскө, ол эмес ине деп,

Јүрегим бүдүнбей, көксимде унчуккан.

Јакшы болзын! Јараш, седег келин!

Јажыл тонду кыс та кайда барган?

Je сүүштинг куштары бу карагайларда

Бир тушта ырысту уйазын тарткан...

Кандый да болзо, оны сананып,

Каргабай сени, алкап јүрерим.

Алтын јүстүктерлү колыннан тудала,

Араай каткырарым: јакшы болзын, эркем...

1980—1981

Бистинг кемебис

Күн тийерде, чечек араай жайылган,
Чанкыр айагында чалыны мелтиресп.
Ол алтын жаркынга каткырган,
Мызылдап, чагылып, элбиреп.
Сен ол тушта бу чечектий болгон,
Жагы-жагы ла жаражын ойгонгон.

Сынын коп-коо,
Бойын жеп-жегил,

Буттарын жерге тийбей тургандый,
Колдорун кейде эки канаттый.

Көстөрүн кара чедирген,
Күйген,
Мөлтүреген.

Та нени де сүрекей кайкаган,
Та неге де каранга иженген,
Сүүнген.

Же сүүш ол не? Билбеген,
Жагыс ла жүрегингле оны сескен.
Чалынду жаланла удура келген.
Жаан суунунг жанында турганыс.
Онон кемеге та не отырып алганыс.
Агын кемени жараттан ыраткан,
Ажу суу та кайда да шуулаган.
Сенин коркыганынгыды көрөлө,
Мен араай каткыргам,
Кайыктарды тудуп, эжип,
Кемени жаратка апаргам.

Je жүрүмнүн кайкамчылу кемези!

Жүректин ундылбайтан керези!

Сенин кайыгын кайда?

Сенин жаадын кайда?

Та жаратка чыгара таштап саларын,

Та жаан толкуларда антар саларын,

Терен көөlmөккө чөңүр саларын!

Кемебис чанкыр туманда,

Жылдардын ыраак учында.

Агын оны апарып ла јат,

Ончозы ундылат, арчылат.

Кезикте тўжиге кирединг,

Өскө телекейдедий билдирединг.

Кемебис ээн јаратта јайканат,

Темир кынјылар ыйлу кыјырайт,

Толкулар јаратка табарат.

1976

«Сүүш дегени ол не?» — деп,
жит нөкөр сураган.
Ого айткан каруу сөс.

Көп жарашты
Көргөн дө болзом,
Көөркий, билбезим —
Сүүш дегени ол не?
Кайран кыстарды
Сүүген де болзом,
Канайып айдарым:
Сүүш дегени ол не?
Жайналып айдылган
Ол сөстөрдинг
Жаражын неле
Кемјиirim мен?
Көөрөп келген
Жасты көрөлө,
Көкип сүүнеринг,
Нөкөр, бүгүн сен!
Көзинде кайкал,
Сакылта толгон
Көөркий жаражайга
Туштаарыг сен.
Көп жылдар өдөр,
Кайра көрөринг,
Көк төгүн болгонын
Билеринг сен.
Кылчас көрөлө,
Өдө берген
Кандый бир кыс
Санаангда артар.
Кара көстөриле

Канча жылдар өткүре
Карузып сеге
Көрүп ле турар.
Коо сыны онын
Кожондый жараш,
Коштой сениле
Барып ла јадар.
Јүрүмде арызаг,
Јүрегинг сыстаза,
Түжинге сениг
Кирип ле турар.
Канча жарашты
Билген де болзог,
Катап ла јүрегинг
Ого кунугар.
Каткырып ийеле,
Сен айдарыг:
Кайнайып турум
Бу мен, улустар?
Јүрүм кайкамчыл,
Јолдоры айры,
Јүрегинг кандый ла
Сүүшке апарар.
Јүс те катап
Сүүген болзог,
Түнгеј ле сүүш
Сүүлбей артар.
Онын учун уксаг,
Јаш нөкөрим,
Сүүш дегени не?
Билбезим мен...
Је иженип јүткиген
Јүрүмниг јолында
Сүүп, сүрнүгип,
Јүреринг сен.

Надеждага

Кеелеген сөзимде кей бар да болзо,
Кемнен келген, сен сеспейдинг бе?
Кандый да суу агып баштаза,
Кутуктан чыгат, мыны билбейдинг бе?

Җаңгарлу суулар җарадынаң ажынып,
Җаскыда агат ыраакка, ыраакка.
Җылым боомдор төжине табарып,
Җылдыстар чайпайт чанкыр толкуда...

Көчкүн суулар җүре бергенде,
Көгөрип артат кутуктың суузы.
Ташту җарадын эрке сыймап,
Та нени айдат җерим ырызы?

Көөрөгөн сүүш, көчкүн суу чылап,
Җүректи таштап, җүрүп ле калар.
Көөркий, сени сүүген күүним
Кутук суудый кургабай артар!

Кандый ла җарашка карузып көрзөм.
Кардын суузындый кайылып ыраар.
Кара ла җаңгыс сениң кеберинг
Качан да көзимниң алдында турар.

Җаражай керегинде җаңгар да айдылза,
Җаман деп мени канай айдарың?
Җаңгыс ла сениң җаркының курчаза,
Җараштын учурын канайып табарым?

Кейленип жүрү деп ачынба, көөркий!
Кемнинг салымы поэтийине түңгей?
Кутук суунунг аккан јолында
Курч таштар учурайтан ла эмей...

Канча јерден шыркалу жүрегим
Катап ла мененг амыр сурайт,
Је кайкамчылу јараш жүрүмненг
Канайып кижиги эрте ырайт?

1980, ноябрь

Сениг келеринди сананадым ба, айса?
Жылдарды өткүре,
Жолдорды өткүре!

Сениг кеберинди түженедим бе, айса?
Жүрүмим өткүре,
Жүрегим өткүре!

Жүреги сүүзе, ол кинчек пе, эркем?
Жүзинг жаражы — ол буруунг ба, эркем?
О, калак ла дезен!
О, калак ла дезен!

Сениг изинг карда — ол кайыл калар,
Сөстөринг кейде — олор жылый калар.
Чын ла дезен!
Чын ла дезен!

Же каныста олор түнгей ле томылар,
Жүректеристе олор бичилип калар.
Жайнадып турар,
Сыстадып турар.

Ары болуп, ырап калзанг,
Ачын деп айдып салзанг,
Үн жок турарым,
Көрүп ле артарым.

Колымда колыгнын жылузы артар,
Көзингде көзимнин жайнузы калар,
Көк тегери турар,
Агаштар шуулажар.

Мен билерим: жүре берерин,
Жүре берерин өскө талага,
Je көстөрин, айткан сөстөрин
Артып калар бу тууларга!
Түрген базыдын ыраган табыжы
Түпүлдеп артар, санаамда калар.
Түймеген, иженген эрке күүнимди
Түн карузып, жажырып салар.
Карыкчал толо менин көзиме
Кайкап түнде кем көрөтөн?
Кудай ла дезен! Бу ачу сус
Көксимде менин качан өчөтөн?
Эртен тижимди кезе тиштенип,
Эдетен ижимди эдип ле жүрерим.
Качан да кунукпас кижн болуп,
Каткырып, нажылар көзине көрөрнм.
Je орой түнде уйкуум жылайтып,
Ойто ло теректин төзине келерим,
Жажытту, жайнулу жаражын сананып,
Jараш жүрүмнин учурын билерим.
Көк тенгериде ыраак жылдыстын
Көгөлтирим оды көксиме төгүлөр,
Ак-жарыкта сенин барына,
Шырама, ырызыма жүрегим сүүнер.
Мен билерим: жүре берерин,
Сүүштег качып, өскө талага.
Je сүүнген көстөрнн, сөстөрнн
Артып калар төрөл тууларга.

Эки көзнөк

Кыш болгон, кар, шуурган.
Эски тура, эки көзнөк.
Көзнөктөрдө кызыл герань —
Костый көрнөө чечек!

Ол костордын изүүзи
Жүрегим өртөп туратан,
Чечектердин аржанаг
Кем де кайкап карайтан.

Сыгырып ийзен, тымыкта
Эжик араай ачылар,
Ак арчуулын жабынып,
Араайынан кыс чыгар...

«Не келдин энгирде?
Энем келзе, адылар».
А кирбиктердин алдынаг —
Чек өскө санаалар.

«Солун бичик бар ба?»
Жүректе өскө сурактар.
Бир бичиктин үстине
Энчейишкен баштар.

Снон соот базыттар
Кышта, жаста, энгирде.
Саг башка санаалар,
Улгерлер изүү эринде.

Эбире ак, көзнөктө
Чечек жасты эзедер.
Бис экүнинг жүректе
Та кандый да сезимдер.

Бу сүүш? Та карузыш?
Эмди мен билбезим...
Же арудан ару кыш,
Ару жылышту сезедим.

Жаш тужымды сананып,
Жастарлу өйгө келедим.
Жагмыр жүнган жолысла
Жагыскан бүгүн өдөдим.

Та нени де сананып,
Таныштарды эзейдим.
Та кандый да оромды
Таныбай көрүп турадым.

Ак кырларла оронып,
Жагмырларла жүнунып,
Жаранып калды городым.
Же нени таптым? Жылытттым?

Эски тура ордында
Көп этажту ак тура,
Же гераньду ол көзнөк
Жүрегимде жажына.

Сүүш түнгей ле кайда да,
Бу да бийик турада.
Та кандый да чечектер,
Та кандый да темдектер.

Же кайда да улусты
Ару сүүш сакызын.

Космический керептег
Көзнөк база саналзын.

Атла тең чечектү
Ажуларда ол турзын,
Мөлтүрешкен көстөрлө
Мөштөр өткүре каразын.

Јодролорло јытанып,
Ўлгер изү айдылзын.
Карыккан да јүректер
Кару сүүшти сананзын.

Ончозы јакшы. Јүрүмис
Ырысту деп билерим.
Је кандый да ырыста
Ачу барын сезедим.

1980

Бу сен бе ?

Канча жылдар өтсө дә,
Катап ла көрүнөт кеберинг,
Эки көзнөктү тураның
Эжигин ачып, кирерим.

Куйундар айланган эгирде
Мендеп эжигин тартатам.
Унчугатаң: «Бу сен бе?»
Оноң айдатаң:
«Көөркийим...»

Агаштар арада айлыңа
Араайын эгирде келетем.
Сурайтаң: «Бу сен бе?»
Шымыранатаң:
«Көөркийим».

Орой күстинг салкыныла
Озолу-сонду келгемде,
Эжик ачатаң: «Бу сен бе?»
Сүүнетенг: «Көөркийим...»

Килиң кара ол чачың
Чечектерле тынатың,
Кара көзинг саң башка
Кайкагандый көрөтөн!

Бир катап мен келзем,
Ээн турган турачак.

Түрген, женил базытту
Кайда бардын, кызычак?

Кем де сурабас: «Бу сен бе?»
Эрке унчукпас: «Көөркийим».
Жолдор, өйлөр өткүрө
Сени эзеп жүредим.

Үстимде бүрлер шуулажат,
Үшкүрижет: «Бу сен бе?»
Араай айдыжат: «Көөркийим...»
Алтайда ырысту жүрүң бе?»

Атла тең чечектер
Изү жүзиме табарат.
Шымыражат: «Бу сен бе?»
Улу тынгылайт: «Көөркийим».

Алтын бүрлер күскиде
Айланыжат үстимде,
Айдыжат: «Бу сен бе?»
Шымыражат: «Көөркийим...»

Карлу куйун айланып,
Жакама келип жапшынат.
Кимиренет: «Бу сен бе?»
Онон онтойт: «Көөркийим».

Кару үн, кайран сөс
Жүрегимде түнеди бе?
Айса түнүйе¹ түбиле
Мени бедреп жүрү бе?

1980, ноябрь

¹ Түнүйе — телекей, ак-жарык дегени.

Жай ортодо кар

Ак кастар учуп келип,
Туу баштай отырлай берди,
Же бу ак кастар эмес,
Карлар түшти, куйул түшти.

Чагкыр өзөкти бу ла төмөн
Чагкыр канатту куштар учты,
Же бу уксаг, куштар эмес,
Көк толкулар андан акты.

Кайкал жанар күүзи келип,
Канайып мени курчай сокты?
Же бу жанар күүзи эмес,
Сенин кара көстөрүң болды.

Көп жылдар өдүп калар,
Көргөн журук көстө артар.
Көзүңгө айткан сенин сөзүң
Көксимде менин сызы калар.

Орой салган буулдар карарып,
Ол жанында кобыда турар.
Сенин пладыгың өңи ошкош
Буланат чечек анда жайканар.

Капчалда турган журтты сананып,
Калыктар ортодо мен жүрерим.
Карлу энгирде эрикчел болзо,
Канайып сен эске албазың?

Ак канатту куштар чылап,
Амадуум менин учуп келер.
Ак карлар бийелү айланып,
Айткан сөс кимирти сезилер...

Жай ортодо кар түшти,
Туулар бажы ап-апагаш.
Кече баскан бу изисти
Жунуп салды ургун жааш...

Оймон. 1980, август

Сениң чалынла баскан истериг
Јүрегиме кожон болуп чарылат,
Көгөргөн јерден чечек өңдөйип,
Көөрөгөн көзиле көрүп турат.

Мөштөр бажына јалбыштый табарып,
Мөңкү тайгаларды күн јарыдат.
Капчалда суулар алыс күүлеп,
Кайчынын үниле нени де айдат!

Күлүмјин сениң јайылган чечектий,
Баскан изинген чейнелер төгүлет.
Чачында тосток чалындар суркурап,
Күнге чагылып, эбире јарыдат.

Түндий карануй көзинин түбинде
Түмен илбилү оттор көрүнөт.
Чиби бүриндий кирбигин өткүре
Чике айтпаган күүнин сезилет.

Ончозы јарык, кайкалду, јараш.
Оорып, неге јүрегим унчугат?
Айдын түнде јажытту тымыкта
Араай айткан сөзин угулат.

Өскө өйлөрдөң, өскө јараттан,
Өчөшкөн чилеп, көрү көрүнөт.
Ак-јарыкты айланып келзем,
Айтсаң, мениле не истежет?

Күстин калганчы күни

Туулар баштай ак карлар агарат,
Туйуксынып булуттар туруп калат.
Туйук кара кабактар алдынан
Тумантып неге көстөрүң кунугат?
Нени бедрейт ол ак-жарыктан?
Неге иженет, сакыйт ыраактан?
Каргана чечектейт, күүк эдет.
Jүрегим, көөркий, нени сезет?
Кандый санаанды чыгара айтпай,
Кайдаар да мендеп барадын?
Көк түдүскекте көөрөм кырларга,
Көөркий, сен ырап каладын!
Jолыс башка — jолыгыш болбозыс,
Jоктоп бисти салкындар ыйлажар,
Карузып айткан сөстөр табыжы
Каргана чечегинде артып калар.
Өскө талага jүрө бередиң,
Өскөрий ором артып калат.
Көзнөк jанында өскөн карагай
Көөркий сениң үниңге карыгат...
Бүрлери шуулашкан терек агаштар
Бүгүн сени эрикчел эзетти!
Сениң каткыңның араай шымыртын
Олордың шылырты меге эжелди.
Jүрүмде jолыс бистинг бирикпес,
Jүрегимде күүним тым, агару.
Эркем, сени сананган санаам
Эртен турагы чечектий ару.

1977, ноябрь

Жылдызым

Сен удурга меге келбезен де,
Тушташканыска сүүнбезен де,
Сен түнгей ле менин —

Айым,
Жарыгым,
Жылдызым.

Көзиме менин көрбөзөг дө,
Сөзиме менин бүтпезен де,
Же сен түнгей ле менин —

Кожонгым,
Салымым,
Ырызым.

Жолыгарга сеге жүткибезем де,
Жолынды корып жүрбезем де,
Сени түнгей ле сакыырым,

Сананарым,
Кунугарым.

Чечектин үстине чечек энгилзе,
Чаңкыр энгирлер эрикчел экелзе,
Көк сындарга барарым —

Айым,
Жарыгым,
Жылдызым.

1977

Ойын ортодо айткан сөзинг
Ойын ла болуп артып калгай,
Чийе тарткан чичке көстинг
Чийүзиненг ис артпагай.

Жараш бойыңга жапсыган санаа
Жаратка соккон чакпындый ырагай.
Түнгүрдинг үстине ай чыгала,
Түнди жарыдып, нени де тындагай.

Жүрүм шакпыртында сени сананып,
Жүрегим жайнулу эске алгайым!
Салкын болуп учуп келеле,
Салымнын кандыйын сурап уккайым.

Чийе тарткан чичке көзимле
Чимеркеш жок каткыр тургайым.
Кайран жайды эрке сананып,
Катап ла сеге быян айткайым.

Көп жылдысту теңери алдында
Көзи жараш сеге туштагай.
Көөрөп жүрген менин күүнимди
Көөркий сенин жаражын жарыткай...

Кујурлу—Түнгүр. 1980, август

Та не, та не

Сенин көзинде одычактар
Чагылат та не, та не?
Ўнингде жайнулу жажыттар,
Көөркий, ол та не, та не?
Кырларыс кызыл марал
Чечектерле жабынат.
Олор бисти бойына
Эрке сысту кычырат.
Ойто ло бистинг жолыс
Биригет та не, та не?
Ак чечектү ждролор
Эзиртет та не, та не?
Ўстисте ыраак жылдыстар
Мөлтилдеп биске имдейт.
Агаштар араай шуулап,
Бүрлер жайканат, эгилет.
Чечектер бажын жайкап,
Сүүнет та не, та не?
Жүрегис учушта куштый,
Шунуйт та не, та не?..
Кайкалду ырыс бисти
Сакып турган болор?
Айса, ыраш, карыкчал
Кийнистенг истеп келер?
Жангыс ла жүрек сүүнип,
Кычырат та не, та не?
Сүүшле толо көстөр
Каткырат та не, та не,
Каткырат та не, та не?!

Кожог

Көктаман деп чечекти
Көрүп те жүрзем, үспезим.
Көзи жараш көөркийди
Сүүп те жүрзем, айтпазым.

Таң алдынын чалыны
Мөлтүрешкей чечекте,
Тату жараш бу санаа
Жаңгарлагай жүректе.

Таныш көөркий туштаза,
Таныбаачы болорым.
Көс учыла имдесе,
Көрбөөчи мен болорым.

Ару күүниле сүүгежин,
Ак-жарыкты да эбирер.
Карузыган күүнимди
Канайтса да сес ийер.

Чечектегей чечегим,
Чедиргендү жылдызым.
Жаш жүрегим сыстагай:
Жаңгарым ол, ырызым.

Танталай деп ол чечек
Таң алдында жайылгай.
Карузыган көөркийим
Капшай меге туштагай.

1980

Лас келер

Кичинек булуттый санааркашты
Салкын тўнгей ле учурып барар.
Элбек кўўним тегеридий айас,
Оны кўним ойто ло жарыдар.

Өлбөс жастарым ойто эбирип,
Кўўк менин ийниме отырар,
Санаам жарыдып, жылдарым узадып,
Ырысты чайпалтып, кожондоп турар.

Жажыл бўрлер жардымды сыймап,
Жакшы сурап, шуулап унчугар.
Кара жерден баштарын кодўрип,
Чечектерим салкынга жайканар.

Көксимде ырызым бадырып болбой,
Көгөргөн кырларга көөрөп барарым.
Ару санаалу жоныма туштажып,
Төрөлим агару кўўнин табарым.

Комыдап, ыйлап, мен баспазым,
Кандый да уур жардыма базырза,
Сўўнип, маказырап каткырбазым,
Өштўўм менин тўбекке бастырза.

Чечектерим жүрўмде жайылар,
Кўн тийер, жылдыстар чагылар.
Кару улустын кеен кўўни
Карыкчал булудын учуртып апарар.

1976

БАЖАЛЫКТАР

ӨНІМ, АЛБАТЫМ, ТӨРӨЛИМ

Жарыткыш сөс	4
Сок жангыс Төрөл	5
Россия	7
Күүним	9
Тайгада санаа	11
Сүүжимде толо	14
Мен булут чылап	16
Комус	18
Ырыс бар	25
Кызыл жалду аттар	27
«Ташту жеринг сени...»	29
Комсомол кыстар кожоңы	32
Карлу куйундар айланган жериме	34
Калык качан да уйуктабас	36
Алтай уулдарга	38
«Көгөргөн туулар үстиле	40
«Өткөн өйди мылтыктаң эмес...»	42
Ас болгоныс шыразы	44
«Кадын мөңкүлери арјанда...»	47
Бис. Албаты. Алтай	50
«Алтын сынду Алтайды таштап...»	53
«Јүрүм ойын эмес. Билеринг...»	55
Менин илбилү керебим	58
Нөкөримди үйдешкеним	61
Јас экелген санаа	64
Јер-телекей	66
Сүүнчилү тушташ	68
Агаштар кезилгенинен улам санаа	70
Кайран јонымның камыскан оды	72
Ак-чек кажы да албаты	73
Учинчи көс	77
Канадым	80
«Куладының куштары...»	82
«Кандый јымжак јенгил кар...»	84
Бойым билерим	85
«Түнде куштар учат түлүрөп...»	88

Најыма	90
«Тегни, калас неме айтканча...»	92
Јүрүм барда	93
Сүүштинг салкыны	95
«Көп ачулар баскан да болзо...»	97
Оймон јерис	99
Јастырамды, мекемди	102
Керес	104
Сөстөр	106
«Больницада тымык. Темир орын...»	108
«Уйкуум келбейт, сананып јадырым...»	109

СЕН КЕРЕГИНДЕ ҰЛГЕРЛЕР

«Сен тармачы бололо...»	112
Калганчы тун	113
«Мында от күйген...»	116
Јажыл тонду кыс	117
Бистинг кемебис	120
«Көп жарашты көргөн дө болзом...»	122
Надеждага	124
«Сениг келерингди санамадым ба, айса?..»	126
«Мен билерим: жүре береринг...»	127
Эки көзпөк	128
Бу сен бе?	131
Јай ортодо кар	133
«Сениг чалынла баскан истеринг...»	135
Күстинг калганчы күни	136
Јылдызым	137
«Ойын ортодо айткан сөзинг...»	138
Та не, та не	139
Кожон	140
Јас келер	141

Аржан Адаров

СЛОВО, СКАЗАННОЕ ЛЮДЯМ

Стихи

На алтайском языке

Редактор Р. А. Лыкова

Отв. за выпуск И. П. Кучняк

Художник И. И. Ортогулов

Художественный редактор В. И. Ортогулова

Технический редактор М. Г. Шелепова

Корректор А. А. Белекова

Сдано в набор 7/VII 1981 г. Подписано к печати 24/VIII 1981 г. Формат изд. 70×90 1/32. Бумага тип. № 1. Усл. печ. л. 5,265. Уч.-изд. л. 4,71. Тираж 2000 экз. Заказ 2528. Цена 50 коп. АН 02149.

Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного издательства, ул. Горно-Алтайская, 36. Горно-Алтайская типография, пр. Коммунистический, 27.

50 акча

ГОРНО-АЛТАЙСК - 1981